

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ALGILANAN DUYGUSAL
İSTİSMAR VE RUMİNASYON İLİŞKİSİ**

Halil İbrahim ERTUĞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar BARUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Haziran, 2018

TELİF HAKKI

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren yirmi dört (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Halil İbrahim

Soyadı : ERTUĞ

Bölümü : Eğitim Bilimleri

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon İlişkisi

İngilizce Adı : The Relationship Between Perceived Emotional Abuse And Rumination Among University Students

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığıım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Halil İbrahim ERTUĞ

İmza:

KABUL VE ONAY

Halil İbrahim ERTUĞ tarafından hazırlanan “**Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon İlişkisi**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi **Eğitim Bilimleri** Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

.....

Başkan: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

.....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

.....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

.....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

.....

Bu tezin **Eğitim Bilimleri** Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans/ Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Tarihi: __/__/____

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

(İmza ve Mühür)

Ahmet Miraç ve Mustafa Şamil'e

TEŞEKKÜRLER

Araştırmanın her aşamasında önerileri ve yönlendirmeleriyle çalışmama yardımcı olan ve her konuda desteğini esirgemeyen tez danışmanım saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Yaşar BARUT'a teşekkür ediyorum. Lisans eğitimine başladığımız günden bu güne kadar üzerimde büyük emeği olan, yüksek lisansa başlamamda beni teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Kurtman ERSANLI'ya teşekkürlerimi sunuyorum. Başım her sıkıştığında her konuda kendisinden yardım aldığım değerli mesai arkadaşım Dr. Öğr. Görevlisi Kemal ÖZCAN'a, gerek meslek yaşantımda gerekse yüksek lisans süresi boyunca, beni her daim destekleyen ve sabır gösteren sevgili eşim Kevser'e teşekkürlerimi sunuyorum. Çocukları için her türlü fedakârlığı yapan, her daim arkamızda mağrur bir dağ gibi duran babam Cengiz ERTUĞ'a ve kendisinin yanında her daim çocuk olduğum sevgi, dua ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili annem Hacer ERTUĞ'a bu günlere gelinceye kadar tüm emekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. İyi ki varsınız.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ALGILANAN DUYGUSAL İSTİSMAR VE RUMİNASYON İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Halil İbrahim ERTUĞ

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2018

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar ve ruminasyon ilişkisinin incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin farklı bölümlerde okuyan 427 öğrenci (221'i kadın, 206'sı erkek) oluşturmuştur. Araştırmada öğrencilerin algılanan duygusal istismar düzeyini belirlemek amacıyla Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği, ruminasyon düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Ruminasyon Ölçeği Kısa Formu uygulanmıştır. Demografik veriler için araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin test edilmesinde çok değişkenli varyans analizi ve pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyinin anne, baba eğitim durumu ve cinsiyetle ilişkili olmadığı ancak algılanan sosyo-ekonomik gelirin algılanan duygusal istismar ve ruminasyonla ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda, algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler : Algılanan Duygusal İstismar, Ruminasyon

Sayfa Sayısı : 81

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Yaşar BARUT

VII

THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED EMOTIONAL ABUSE AND RUMINATION AMONG UNIVERSITY STUDENT

MS Thesis

Halil İbrahim ERTUĞ

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

Haziran, 2018

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the Relationship between Perceived Emotional Abuse and Rumination among University Students. 427 students of the Ondokuz Mays University constituted the sample of the study, 221 of which were females and 206 were males. In order to understand the level of perceived emotional abuse among the students, the study applied the “Perceived Emotional Abuse Scale for Adults”, and for understanding rumination levels, it applied the “Short Form of Rumination Scale (RS_short)”. In terms of demographic data, the author prepared and applied a “Personal Information Form”. The relationship between the perceived emotional abuse and rumination levels among university students was analyzed using the Pearson Product-Moment Correlation. As a result, no relation was found between parental education and gender, and perceived emotional abuse and rumination level; whereas perceived income was found to be relational. Additionally, a medium level positive relation was found between perceived emotional abuse and rumination levels.

Key Words : Perceived Emotional Abuse, Rumination

Number of Pages : 81

Advisor : Dr. Öğr. Üyesi Yaşar BARUT

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI	II
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	III
KABUL VE ONAY.....	IV
TEŞEKKÜRLER.....	VI
ÖZ.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
İÇİNDEKİLER.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	XII
I. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Problem Cümlesi	3
1.3 Alt Problemler	4
1.4 Denenceler	4
1.5 Araştırmanın Önemi	5
1.6 Sayıtlar	5
1.7 Sınırlılıklar	5
1.8 Tanımlar.....	6
İKİNCİ BÖLÜM.....	7
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1 İstismar Kavramı	7
2.2 İstismar Çeşitleri	7
2.2.1 İstismar Şekline Göre.....	7
2.2.2 İstismar Edilen Kişiye Göre	17
2.3 Yetişkin Bireylerde Duygusal İstismar.....	26
2.4 Yetişkin Bireylerde İstismarı Açıklamaya Yönelik Kuramlar	27
2.4.1 Kaynak Kuramı	27
2.4.2 Değişim Kuramı	27
2.4.3 Sosyal İzolasyon Kuramı.....	27

2.4.4 Kültür Kuramı	28
2.5 Yetişkin Bireylerde Duygusal İstismarın Sonuçlar.....	28
2.6 Ruminasyon Kavramı.....	29
2.7 Ruminasyonu Ele Alan Temel Kavramlar	30
2.7.1 Tepki Biçimleri Kuramı	30
2.7.2 Öz-Denetimli Yürütücü İşlev Kuramı.....	34
2.7.3 Üçüncü Derece Başlık.....	36
2.7.4 Üzüntü İlişkili Ruminasyon Kuramı	38
2.7.5 Stres Tepkisi Ruminasyon Kuramı	39
2.7.6 Olay Sonrası Ruminasyon Kuramı	39
2.8 Tekrarlayıcı Düşünce Biçimleri ve Ruminasyon	40
2.8.1 Endişe.....	40
2.8.2 Olumsuz Otomatik Düşünceler	41
2.8.3 Kendine Odaklanma/ Kendine Odaklanmış Dikkat	42
2.8.4 Obsesyon	43
2.8.5 Bireysel Farkındalık.....	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	45
III. YÖNTEM.....	45
3.1 Araştırmanın Modeli.....	45
3.2 Çalışma Grubu	45
3.3 Veri Toplama Araçları	46
3.4 Verilerin Toplanması.....	47
3.5 Verilerin Analizi	47
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	49
IV. BULGULAR	49
BEŞİNCİ BÖLÜM	55
V. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	55
KAYNAKÇA	63
EKLER	77

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Araştırma Örnekleme	45
Tablo 2: Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Düzeyi Arasındaki İlişki	49
Tablo 3: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Dağılım Sonuçları.....	49
Tablo 4: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Puanlarının Cinsiyete Göre MANOVA Testi Sonuçları.....	50
Tablo 5: Üniversite Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılım Sonuçları	50
Tablo 6: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre MANOVA Testi Sonuçlar	51
Tablo 7: Üniversite Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Dağılım Sonuçları	52
Tablo 8: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre MANOVA Testi Sonuçları.....	52
Tablo 9: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Sosyo-Ekonomik Durumuna Göre Dağılım Sonuçları	53
Tablo 10: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Puanlarının Algılanan Sosyo-Ekonomik Duruma Göre MANOVA Testi Sonuçları	53
Tablo 11: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Puanlarının Algılanan Sosyo-Ekonomik Duruma Göre ANOVA Testi Sonuçları	54

SİMGELER VE KISALTMALAR

DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
ICD-10	Uluslararası Hastalıkların Sınıflandırılması, Revizyon 10
PTSB	Post Travmatik Stres Bozukluğu
TBT	Tepki Biçimleri Teorisi
BM	Birleşmiş Milletler
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
OKB	Obsesif Kompulsif Bozukluk

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmaya ilişkin problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi, denenceler, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1 Problem Durumu

Güçlünün zayıf üzerindeki hâkimiyeti, onu kendi çıkarları için kullanma isteği, bireysel ilişkilerde görülebileceği gibi zaman zaman toplumlararası ilişkilerde de görülen olumsuz bir durumdur. Günümüzde alan yazınında genel olarak “İstismar ve İhmal” kavramları ile tanımlanan bu durum; bireyler arası ilişkilerde güçlü olanın zayıf olanı kendi çıkarları için kullanması, onu olumsuz yönde etkileyecek çeşitli davranışlar sergilemesi, kötüye kullanma, iyi niyeti suiistimal etme anlamları taşımaktadır (Büyük Türkçe Sözlük, 2015).

İstismar ve ihmal birlikte kullanılmakla beraber anlamları farklı olan kavramlardır. İstismar olayında kişinin başkasına bilerek ve isteyerek zarar verme durumu söz konusuysen, ihmalde kişiye farkında olmadan zarar verme davranışı söz konusudur. Bir çocuğa tokat atmak fiziksel istismar olarak değerlendirilirken, çocuğu hasta olduğunda hastaneye götürülmeyip “iyileşir” diye bekleyen babanın tutumu ihmal olarak değerlendirilebilir (Güner ve Güner, 2010; Özcebe, 2009). İstismar olgusu hukuk literatüründe on sekiz yaşın altındaki bireylere zarar verici davranış şeklinde tanımlanırken, on sekiz yaşından sonra bu terim kişiye uygulanan şiddet olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2001).

İstismar gerçekleşme şekline göre fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal olmak üzere dört boyutta ele alınmaktadır. Fiziksel, cinsel ve ekonomik istismar bireyin daha çok vücut bütünlüğüne zarar vermekle birlikte, aynı zamanda bireyin ruhsal dünyasında da çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Duygusal istismar ise bireyin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olan ve bu etkileri uzun süre devam eden bir olgudur. Bireye karşı gösterilen bazı davranışlar başlı başına duygusal istismar olarak kabul edilebileceği gibi, yukarıda belirtilen istismar türlerinin sonucunda da duygusal

istismarı görmek mümkündür. Bu nedenle, duygusal istismarı daha geniş bir kavram olarak ele almak daha doğrudur. Duygusal istismar örseleyici bir yaşantı olarak bireylerde depresyon, utanma, düşük benlik saygısı, konsantrasyon sorunları, sinirlilik, ilişki kurma sorunları, aşırı cinsel davranışlar, madde bağımlılığı gibi problemlere yol açmaktadır (Çay, 2006).

Yukarıda bahsedilen problemlere benzer olarak, başta depresyon, travma sonrası stres bozukluğu (Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1991), alkol kullanımı, maddeyi kötüye kullanma alışkanlığı, (Papageorgiou ve Wells, 2003) kendine zarar verme (Hilt, Cha, ve Nolen-Hoeksema, 2008), gibi çeşitli problemlere yol açtığı belirlenen ve son zamanlarda daha çok araştırılan bir başka kavram ise ruminasyondur.

Önceleri geniş getiren hayvanların midesinin ön bölümünde bulunan besinleri tekrar ağzına getirip çiğnemesi işlemine verilen “ruminasyon” ismi, daha sonra bireylere kaygı veren bir olayı tekrar tekrar düşünmesi, belli bir konu dışına çıkamaması, kişiyi olası çözümlerden uzak tutması, anlamları ile psikoloji literatüründe kullanılmış ve Türkçeye “zihinsel geviş getirme” olarak çevrilmiştir. Martin ve Tesser (1996) ruminasyonu belli bir konu etrafında dönen, düşünmeyi gerektirecek konular, koşullar veya ortam olmasa bile aralıklarla tekrarlayan bilinçli düşünme biçimi olarak tanımlamıştır. Birçok araştırma ruminasyonun bireylerde çeşitli rahatsızlıklara neden olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle kaygı ve duygudurum bozuklukları ile ilişkilendirilen ruminasyon (Sarkhel, 2009). Dünya Sağlık Örgütü Ruhsal Sınıflandırma Kitabı’nda (ICD 10) Obsesif Kompulsif Bozukluk’un (OKB) alt boyutu olarak ele alınmaktadır (Uluğ, 1993).

Nolen Hoeksema’nın Tepki Biçimleri Teorisi (TBT) ile ruminasyonun depresyon ile bağlantısı belirlenmeye çalışılmıştır. Teoriye göre ruminasyon; bireyin içinde bulunduğu duruma ilişkin anlamlandırma çabasına, depresyonun sebeplerine, sonuçlarına ait olguları tekrarlayıcı bir şekilde düşünmesine sebep olmaktadır. Bireyde bir çıkış yolu bulunmadığına dair düşüncenin oluşmasına, etkili çözüm yollarını görememesine, olumsuz düşüncenin devam etmesine ve sonuç olarak depresif dönemin uzaması ve şiddetinin de yükselmesine sebep olmaktadır (Nolen-Hoeksema, Parker ve Larson, 1994). Post Travmatik Stres Bozukluğu (PTSB) ile ruminasyon arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada, PTSB yaşayan bireylerde kontrol grubundaki bireylere göre daha fazla ruminasyon görülmüştür

(Ehlers ve Clark, 2000). Sosyal anksiyete bozukluğu ile ruminasyon ilişkisinin incelendiği bir başka araştırmada, sosyal anksiyete bozukluğu olan bireylerde ruminatif düşüncenin, kontrol grubuna göre daha fazla olduğu belirlenmiştir (Kocovski ve Rector, 2008). İntihar ve ruminasyon ilişkisinin araştırıldığı bir dizi gözden geçirme çalışmasında, intihar riski yüksek bireylerde ruminatif düşünce eğiliminin de yüksek olduğu tespit edilmiştir (Morrison ve O'Connor, 2008). Yine yapılan farklı araştırmalarda ruminasyon düzeyleri yüksek olan bireylerin, alkol ve madde bağımlılığı, aşırı derecede yemek yeme gibi olumsuz baş etme yolları geliştirdikleri görülmüştür (Nolen-Hoeksema, 2004). Ruminasyonun, yas sürecindeki bireylerde başta uyku düzeninin bozulması olmak üzere PTSD tepkilerini arttırdığı gözlemlenmiştir (Nolen-Hoeksema, Larson ve Grayson, 1999). Yüksek ruminasyon düzeyi bulunan bireylerde intihar dışı kendine zarar verme davranışının daha fazla olduğu görülmüştür (Hilt ve diğerleri, 2008).

Ruminasyon teriminin yaygınlaşmasında Tepki Biçimleri Teorisi (TBT, The Response Styles Theory) öncülük etmiş ve böylelikle ruminasyonun depresyona karşı geliştirilen bir tepki olduğu belirtilmiştir. Ancak yukarıda bahsedilen çalışmalar ve daha birçok çalışma ruminasyonun sadece depresif duygu durumu için gösterilen bir tepki olmadığını, bunun dışında birçok hastalık ile bağlantılı olduğunu göstermiştir (Smith ve Alloy, 2009). Bunun yanı sıra bazı araştırmacılar ruminatif düşüncenin olumsuz durumlara değil olumlu durumlara yönelmesi ile birey üzerinde olumlu bir etkisinin olabileceğini belirtmektedir (Altamirano, Miyake ve Whitmer, 2010).

Bu araştırma insan hayatında çeşitli derecelerde problemlere yol açan algılanan duygusal istismar ile ruminasyon arasındaki ilişkiyi üniversite öğrencileri bağlamında incelemiştir. Algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi incelemesi alanda yapılan çalışmalarda tamamlayıcı bir nitelik oluştururken, ruhsal bozuklukların daha iyi anlaşılmasında da yardımcı olması beklenmektedir.

1.2 Problem Cümlesi

Üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar ile ruminasyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3 Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesine bağlı olarak belirlenen aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

1. Algılanan duygusal istismar ile ruminasyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişkili var mıdır?
2. Algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Algılanan duygusal istismar ile ruminasyon düzeyi, annenin eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi, babanın eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Algılanan duygusal istismar ile ruminasyon düzeyi, algılanan sosyo-ekonomik durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.4 Denenceler

1. Algılanan duygusal istismar düzeyi yüksek olan öğrencilerin, ruminasyon düzeyleri de yüksektir.
2. Kadın öğrencilerde algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi erkek öğrencilerden yüksektir.
3. Eğitimi seviyesi düşük olan annelerin çocuklarının algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi, eğitim seviyesi yüksek olan annelerin çocuklarına göre yüksektir.
4. Eğitimi seviyesi düşük olan babaların çocuklarının algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi, eğitim seviyesi yüksek olan babaların çocuklarına göre yüksektir.
5. Algılanan sosyo-ekonomik geliri düşük olan öğrencilerin algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi algılanan sosyo-ekonomik gelir düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilere göre yüksektir.

1.5 Araştırmanın Önemi

Ruhsal problemlerin çözümlenmesinde bireyin yaşadığı olayların etkisinin anlaşılması oldukça önemlidir. Doğumla birlikte başlayan etkileşim sürecinde birey yakın çevresi başta olmak üzere, yaşadığı çevreyi etkilemekte ve bu çevreden de etkilenmektedir. Özellikle ebeveynleri, kardeşi/kardeşleri, yakın akraba çevresi, arkadaşları, öğretmenleri, ilerleyen dönemde eşi ve diğer bireyler çeşitli ilişkilerle onun hayatında olumlu ya da olumsuz etkiler bırakmaktadır.

Bireyin deneyimlediği bu etkileşimde olumsuz olarak karşımıza çıkan ve onu derinden etkileyen olgulardan biri de duygusal istismardır. Diğer istismar türlerini içinde barındıran duygusal istismar fiziksel, cinsel, ekonomik vb. istismar ve ihmalin arka planında bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda algılanan duygusal istismarın bireyin seçimlerini, ilişkilerini, sosyal yaşamını etkilediği tespit edilmiştir (Graham-Bermann ve Levendosky, 1997). Yetişkinlik döneminde karşılaşılan agresif davranışlar, aile içi şiddet, özellikle çocuklarına karşı hasmiyane tutum, çeşitli derecelerde duygusal bozukluklar, kişiler arası iletişimde sorunlar yaşama gibi sorunlar çocukluk dönemi duygusal istismar ve ihmali ile ilişkili bulunmuştur (Karaca, 2001).

Duygusal istismar kavramı kadar önemli ve bireylerin hayatında çeşitli derecelerde problemlere yola açan bir diğer kavram ise ruminasyondur. Son yirmi yıldır üzerinde araştırma yapılan ruminasyon kavramı Nolen-Hoeksema'nın TBT teorisinde depresyona karşı geliştirilen bir tepki olduğu belirtilmiş ve sonraki çalışmalarda, sosyal anksiyete bozukluğu, (Cox, Enns ve Taylor, 2001) PTSD, (Ehlers ve Clark, 2000), intihar eğilimi, madde kullanım bozuklukları gibi birçok problem ve hastalığın tetikleyicisi olduğu tespit edilmiştir (Papageorgiou ve Wells, 2003). Bu araştırma ruhsal sorunların anlaşılması bakımından insan hayatında etkili olan iki faktörün birbiri ile olan ilişkisini ortaya koymayı amaçlamıştır.

1.6 Sayıtlar

Araştırmada kullanılan envanterleri öğrencilerin samimiyetle ve doğru bir biçimde cevapladığı kabul edilmektedir.

1.7 Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda belirtilmiştir.

1. Araştırmadan elde edilen veriler, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılı güz ve bahar yarıyılında, değişik fakülte ve yüksekokullarda öğrenim görmekte olan öğrencilerle sınırlıdır.

2. Araştırmanın katılımcılarını, üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Bu nedenle hem yaş bakımından hem de öğrenim düzeyi bakımından belli bir gruba yönelik veriler elde edilmiştir.

1.8 Tanımlar

Araştırma Bu araştırmada kullanılan temel kavramlar ve bu kavramların tanımları aşağıdaki gibidir:

İstismar: İstismar kelime anlamı olarak “*Birinin iyi niyetini kötüye kullanma, sömürme*” anlamına gelmektedir (Büyük Türkçe Sözlük, 2015).

Duygusal İstismar: Bireylerin duygusal dünyasında olumsuzluğa yol açacak, her türlü tutum ve davranış olarak değerlendirilir. Bu tutum ve davranışlar kişilerin ihtiyaç duyduğu ilgi ve sevgiden yoksun bırakmak, onu görmezden gelmek, hakaret etmek, küçük düşürmek, alay etmek vb. kavramları içerir. Diğer istismar türlerinin arka planında bulunan ve kişinin tüm yeteneklerini kısıtlayıcı tutumlardır (McClelland, 1973; Polat, 2001).

Algılanan Duygusal İstismar: Bireyin karşısındaki kişinin tutum ve davranışlarına bağlı olarak oluşturduğu olumsuz düşünce, istismar edilme hissi, algısıdır.

Ruminasyon: Bireyin olumsuz olarak algıladığı olay ya da durumu zihinsel olarak tekrar tekrar yaşamasına sebep olan, zorlayıcı, bireyi aynı noktada bırakan, istemsiz düşünceler olarak tanımlanmıştır. Bu düşünceler daha çok olayın sebep ve sonuçlarına ilişkindir (Nolen-Hoeksema, 1991).

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 İstismar Kavramı

İstismar kelimesi Arapçadan dilimize geçen “Kişinin iyi niyetini kullanmak anlamında kullanılan bir sözcüktür.” İstismar etmek ise karşısındakinin rızası olmadan, iradesini dikkate almadan, iyi niyetini kötüye kullanmak, bilerek zarar vermek gibi anlamlar içerir (Büyük Türkçe Sözlük, 2015). İngilizcede ‘*abuse and neglect*’ olarak geçen istismar ve ihmal kavramları Türkçeye kötü muamele, kötüye kullanım, örseleme, suiistimal, taciz olarak çevrilmektedir.

İstismar insanlık tarihi kadar eski, dünyanın her yerinde, her toplumunda ve her kültürde görülen bir olgudur. Bu sebeple istismar özellikle tıp, psikoloji, hukuk gibi bilimler tarafından incelenen bir konu olmuştur. Ayrıca her disiplin bu kavramları kendi kategorisi içerisinde tanımlamış ve sınırlarını çizmiştir.

İstismarın güçlü olan tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu güç siyasal, ekonomik, fiziki olabilir. Başkalarına yönelik kullanılan güç; onları sömürmeye, iyi niyetlerini kötüye kullanmaya ve yaralamaya yol açmaktadır. Çeşitli şekillerde ortaya çıkan istismar olgusu (cinsel, fiziksel, duygusal) kişide fiziksel yaralanmalardan çeşitli ruhsal hastalıklara, duygusal sorunlara ve bazen can kayıplarına sebep olabilmektedir (Zoroğlu ve diğerleri, 2001).

2.2 İstismar Çeşitleri

Literatürde değişik türde başlıklar altında incelenen istismar, bu araştırmada en çok kullanılan iki başlık altında incelenmiştir.

2.2.1 İstismar Şekline Göre

1. Fiziksel İstismar
2. Cinsel İstismar
3. Ekonomik İstismar
4. Duygusal İstismar
5. İhmal

2.2.1.1 Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar çocuğun kaza dışı sebeplerle yaralanması olarak tanımlanmaktadır. Diğer istismar çeşitlerine göre tespiti en kolay olan bu istismar, çocuğa tokat atma, tekme vurma, çimdikleme, herhangi bir sert cisimle vurma, ısırma, itme gibi eylemleri içermektedir (Hancı, 2002). Bu eylemler neticesinde çocukta çeşitli derecelerde vücut hasarları meydana gelmektedir. Bunlar çoğunlukla yumuşak doku, göz, kemik, vb. organlara ait hasarlardır. Zaman zaman yanıklara da rastlamak mümkündür (Polat, 2007). Finkelhor ve Korbin (1998) fiziksel istismarı bir çocuğun gelişim ve fonksiyonlarında sürekli bozukluklar ve yaralanmalara neden olan, çocuğa acı veren ve kaza dışı meydana gelen, insanın çocuğa yönelttiği şiddet olarak tanımlamışlardır. Dünyanın hemen hemen her yerinde, her kültürde rastlanılan fiziksel istismar Dünya Sağlık Örgütü (2017) verilerine göre halen ciddi bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Dünya çapında çocukların yüzde %23'ünün sarsılma, dayak yeme ve dövülmeyi içeren fiziksel saldırıya maruz kaldığı tespit edilmiştir. Türkiye'de çocuk istismarı hakkında yapılan bir araştırmada, fiziksel istismar oranı %24 olarak tespit edilmiştir. Bu rakam durumun Türkiye açısından ciddiyetini ortaya koymaktadır (Turhan, Sangün ve İnandı, 2006). Fiziksel istismar; uygulama şekline göre iki başlık altında incelenmektedir (Polat, 2007).

a. Aletli Saldırı: Şiddetin bir alet kullanılarak gerçekleştirilmesidir. Bu bir terlik, sopa, kemer ya da herhangi bir cisim olabilir. Bu cisimle çocukta hasar yaratılmasıdır.

b. Aletsiz Saldırı: Şiddetin tokat, yumruk, tekme gibi şekillerle bir alet olmadan gerçekleştirilmesidir.

Fiziksel istismar çocuklarda ve yetişkinlerde çeşitli derecelerde psikolojik, fizyolojik bozukluklara sebep olmaktadır. İstismara uğrayan çocuklarda, sosyal uyum güçlüğü, insanlarla yakın ilişki kuramama, algılamada güçlük ve dolayısıyla akademik başarısızlık gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Yetişkin bireylere gösterilen şiddet özellikle kadınlarda intihar eğilimleri, maddeyi kötüye kullanma alışkanlığı, çeşitli derecelerde ruhsal sorunlara neden olmaktadır. Gençlerde ise aşırı ve tehlikeli cinsel deneyimler, dikkat sorunları ve travma sonrası stres tepkilerine neden olabilmektedir (Taner ve Gökler, 2004).

2.2.1.2 Cinsel İstismar

Cinsel istismar kişinin cinsel arzularının etkisiyle, bu arzularını gidermeye yönelik olarak başka bir bireyi cinsel olarak kötüye kullanması, şehvetine doyum araması gibi eylemlerinin tümü olarak nitelendirilir (Sanderson, 2010). Polat (2007) cinsel istismarı gelişimini tamamlamamış, on sekiz yaşın altında olan bir çocuğun yetişkin tarafından cinsel doyum amaçlı kullanması şeklinde tanımlamıştır. Bifulco, Brown ve Adler (1991) cinsel istismarı henüz zihnen ve bedenen olgunlaşmamış, ailesine bağımlı durumdaki çocukların, bilerek kabul etmelerinin düşünülmemeyeceği, içeriğini ve sonuçlarını tam olarak kavrayamadıkları cinsel ilişkilere, sosyal yaşamdaki rollerine zıt cinsel faaliyetlere karıştırılması olarak tanımlamaktadır.

Cinsel istismar genel olarak tüm bireyler için kullanılsa da hukuk literatüründe henüz on sekiz yaşını doldurmamış bireyler için kullanılan bir kavramdır. On sekiz yaşından büyük bireylerde benzer olgu cinsel saldırı şeklinde tanımlanmıştır. Burada her iki suçunda hukuken ortak noktası kişinin vücut dokunulmazlığı, cinsel dokunulmazlığıdır. İki kavramı birbirinden ayıran bir diğer nokta ise cinsel saldırı suçunda kişinin rızası kavramı tartışmasının olmasıdır. Kişinin rızası hukuka uygunluk durumunu oluşturmakta olup herhangi bir cezai yaptırımda farklı sonuçlar doğurmaktadır. Cinsel istismarda ise kişinin rızası olup olmamasının bir önemi yoktur (Ersözöğlü, 2010). Her iki cinsiyetinde maruz kaldığı bu olguya tüm sosyal tabakalarda, farklı kültürlerde ve meslek gruplarında rastlamak mümkündür. Tüm dünyada bu istismar türünün en büyük mağdurları çocuklar ve kadınlardır.

Cinsel istismarın mahiyeti çok geniş bir yelpazede değerlendirilmekle birlikte genel olarak iki başlıkta ele alınmaktadır. Birincisi fiziksel temas içeren istismar olup; cinsel ilişki yaşama, genital ve anal bölgeye, göğüslere, kaçalara dokunma, öpme gibi davranışları içerir. Cinsel ilişkinin yaşanması durumu ayrıca tecavüz olarak nitelendirilmektedir. İkincisi ise fiziksel temas içermeyen istismar olup; çocuğa kişinin cinsel bölgelerini göstermesi veya çocuktan göstermesini istemesi, cinsel içerikli konuşmalar yapılması, çıplak fotoğraflar gösterilmesi gibi durumları içermektedir (Olive, 2007). Ayrıca yukarıda bahsedilen konunun dışında; sadece çocuğa yapılan uygunsuz davranış olarak değil, böyle bir davranışın teşvik edilmesi, davranışa izin verilmesi ya da göz yumulması veya bundan bir çıkar sağlanması da

istismar olarak kabul edilebilir. Bu tür davranışlarda bulunan, ister tek bir birey, ister bir toplum olsun istismarcı olarak tanımlanmalıdır (Topçu, 2009).

2.2.1.3 Ekonomik İstismar

Ekonomik istismar çocuğun gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici bir biçimde yaşının üstü kapasite gerektirecek işlerde çalıştırılması olarak tanımlanmaktadır. Yapılan araştırmalar çocukların özellik ekonomik sıkıntılar nedeniyle çalıştırıldığını ortaya koymaktadır. Dünya genelinde önemli toplumsal sorunlardan biri olan ekonomik istismarın temel nedenleri, çocuğun aile ekonomisine katkı sağlama bileceği düşüncesi, bazı ebeveynlerin daha çok para kazanma isteği, işgücü piyasasında düşük ücretli işçi olarak çalışmaları olarak görülmektedir (Bahar, Savaş ve Bahar, 2009).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 32. Maddesi çocuğun ekonomik sömürüye karşı, sağlığını bozacak, eğitimine zarar verecek, bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da sosyal gelişimi için zararlı olabilecek nitelikte her türlü işte çalıştırılmasını yasaklamaktadır. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'na göre çocukların hafif işler dışında çalıştırılma yaşı on beş olarak belirlenmiştir (Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, 1996).

Özellikle küçük yaşta çalışmak zorunda kalan çocukların fiziksel gelişimi çalışmayan çocuklarla kıyaslandığında önemli derecede geri kaldığı görülmüştür. Bazı sektörlerde çalışan çocukların fiziksel ve cinsel istismara maruz kaldığı tespit edilmiştir. Örneğin, ev işlerinde çalışan çocukların sözel ve cinsel kötü muamele ile karşılaştıkları, fiziksel şiddete uğradıkları ve aç bırakıldıkları belirlenmiştir (MacLean, 2003). Diğer bir tanımda ise ekonomik istismar; genel olarak kişinin çalışmasına izin vermemek veya kısıtlamak, çalışan kadının elinden parasını almak, ailenin geliri konusunda kadına bilgi vermemek gibi davranışlar olarak tanımlanmıştır (Fawole, 2008).Yapılan araştırmalarda yaşlıların çoğunlukla maruz kaldığı bu istismar tipinde kişinin parasını kullanmasına izin vermemek, parasını elinden almak, kişi adına parasını yönetmeye kalkmak, bazen de çocukların tersi olarak bireyin çalışmasına izin vermemektir. Genellikle yaşlıların akrabaları başta olmak üzere tanıdığı bir kişi tarafın dan parasının alınması veya çalınması şeklinde de tanımlanabilir (Yıldırım, 2005).

2.2.1.4 Duygusal İstismar

İngilizcede “emotional abuse and neglect” şeklinde ifade edilen duygusal istismar ve ihmâl bazı kaynaklarda (emotional maltreatment) duygusal kötü muamele şeklinde ifade edilmektedir. Türkçede istismar kavramına ek olarak kötüye kullanma, kötü muamelede bulunma, örseleme, ezim kavramları da kullanılmaktadır. Duygusal istismarın sözlü istismar gibi tanımları da bulunmaktadır (Budak, 2005).

Duygusal istismar diğer istismar türlerine göre daha karmaşık ve çözümlenmesi oldukça zor bir durum olup aynı zamanda en fazla rastlanılan istismar türüdür. İstismarcının en kolay inkâr edebildiği istismar türü olarak da değerlendirilmektedir. Belirli bir gelişim düzeyinde normal kabul edilen bir davranış bir sonraki dönemde istismar olarak değerlendirilebilir. Ayrıca istismara maruz kalan birey üzerinde etkilerinin neler olduğunun net bir şekilde tespit edilememesi, istismar eden bireyinde davranışlarının belirgin bir şekilde gözlemlenememesi bu zorlukların nedenleri arasında gösterilebilir. Bu nedenle duygusal istismarın farklı birçok tanımı yapılmıştır (Polat, 2001). Erkman (1991) duygusal istismarı çocuğun kendisine bakım veren kişiler yoluyla çeşitli derecelerde olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalması, çocuğun ihtiyacı olan duygusal destekten yoksun bırakılması şeklinde tanımlamıştır.

Bir başka çalışmada; çocuğa bakım vermekle sorumlu olan kişilerin çocukta olumlu benlik algısını oluşmasını engelleyen tüm tutum ve davranışlar olarak tanımlanmıştır (Dean, Gray, Cutler ve Kempe, 1979). Trickett, Mennen, Kim, ve Sang (2009) duygusal istismarı çocuğun kasten acı çekmesine sebep olan, pozitif ruh haline zarar veren, zihinsel kötü muameleyi içeren davranışlar olarak tanımlamıştır.

Bir başka tanımda duygusal istismar; on sekiz yaşın altındaki bir bireye, ondan sorumlu olan ebeveynleri tarafından zarar verici davranışlar gösterilmesi, bazı davranışları ise yapmayarak zarar vermesi olarak belirtmiştir (Uysal, 1998). McClelland (1973) duygusal istismarın tanımında yeteneğe odaklanmıştır. Yeteneği kısıtlayıcı her türlü davranışı duygusal istismar olarak değerlendirmiştir.

Duygusal istismar veya psikolojik örseleme diğer tüm kötü muamele biçimlerini içine alan bir kavramdır. Fiziksel ve cinsel istismar vakalarının su yüzüne çıkmayan yönüdür (Ovacık, 2008). Fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi somut fiziksel

bulgulara direkt olarak rastlanmaz ve tek başına olabileceği gibi fiziksel ve cinsel istismarın duygusal boyutunu oluşturur.

Duygusal istismar davranışı en fazla çocuğun yakın çevresi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu çevre onunla yakın ilişki içinde olan ebeveynleri başta olmak üzere akraba çevresi, arkadaş ve okul çevresi vb. olarak sıralanabilir (Polat, 2001).

Horton ve Cruise (2001) yapmış oldukları çalışmada duygusal istismara neden olan davranışları; reddetme, aşağılama, yıldırma, yalnız bırakma, suça yöneltme, kendi çıkarlarına kullanma, duygusal tepki vermeyi reddetme şeklinde gruplandırmaktadır.

a. Reddetme

Çocuğa bakım veren kişi/kişilerin çocuğun ihtiyaç duyduğu duygusal gereksinimlerini yerine getirmemesi, bağımsızlığını tanımaması, yokmuş gibi davranması, çocuğun yeteneklerini ortaya çıkarmak için herhangi bir girişimde bulunmaması, çocuğun yardım taleplerinin görmezden gelinmesi, hiçbir işe yaramıyor duygusu verilmesi, günah keçisi ilan edilmesi, duygusal olarak reddetme davranışı olarak değerlendirilmektedir (Polat, 2001). Çocuğunu reddeden aileler onu beğenmezler, küçümserler, onun için gerekli sorumluluklarını yerine getirmezler. Örneğin onlar için zaman ayırmazlar. Çocuklar arasında ayırım yapmakta reddetme davranışı olarak değerlendirilir. Çocuğun yardım ihtiyacına cevap verilmemesi ya da çocuğun yardım talebinin reddedilmesi, başka çocuklarla kıyaslama yapılması, sık sık olumsuz özelliği ile dalga geçilmesi reddetme davranışı olarak değerlendirilir (Hamarman ve Bernet, 2000).

Çocuğa bakım veren kişi/kişiler çocuğa istenmediğini çeşitli şekillerde hissettirebilir. Örneğin lakap takılması, fırsat bulan her durumda dalga geçilmesi, hor görülmesi ve her şey için suçlanması buna örnek olarak gösterilebilir. Çocuğa küsmek, çocuğa evde ya da başka bir yerde tek başına bırakılacağı söylenmesi davranışları da reddetme davranışı olarak değerlendirilir (İşeri, 2006). Ayrıca çocuğun duygusal yönüne ilgisiz kalmak, ona sarılmamak, elinden tutmamak, sevgi sözcükleri söylememek, bu isteğine duyarsız olmak, bu konu içerikli sorularını yanıtsız bırakmak da duygusal istismar ve reddetme davranışı olarak değerlendirilir (Hamarman ve Bernet, 2000).

b. Aşağılama

Aşağılama duygusal istismar kavramı içerisinde en çok rastlanılan davranıştır. Çocuğun hiçbir suçunu affetmemek, hatalı davranışlarında onu şiddetle kınamak ve bu durumu sürekli gündemde tutmak, çocuğa onur kırıcı sözler söylemek, alay etmek, utandırmak, başka çocuklarla kıyaslayarak çocuğun yetersizliğini dile getirmek, yüksek sesle bağırarak gibi davranışlar aşağılama olarak nitelenmektedir (Polat, 2001).

Çocukların sürekli eleştirilmesi, aşağılanması çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bu yöntemi bir eğitim aracı olarak gören anne baba çocuklarına yukarıda bahsedilen tüm bu davranışları onun terbiyesi ve dolayısıyla iyi insan olması yolunda yaptığını belirtmekte ve düşünmektedir. Oysa bu tür aşağılanma ile yetişen çocuklarda iki türlü tepki ortaya çıkmaktadır. Birincisi iç dünyası zehirlenen, kendine güvenmeyen, özsaygısı yok olmuş başkalarının memnun etmek için yaşayan çocuk, ikincisi ise yapmış olduğu davranışların dikkat çektiğini anlayan ve bu yolla daha fazla dikkat çekmek isteyen çocuktur (Yörükoğlu, 2007).

c. Yıldırma

Çocuğa bakım veren kişi/kişilerin çocuğun yaramazlığı ya da kendi istekleri dışındaki davranışlarını sınırlandırmada, tehdit etmeyi bir iletişim aracı olarak kullanması ve bu yöntemle kendi isteklerini yerine getirmeye çalışmalarıdır. Bu tehdit çocuğun herhangi bir sırrının başkalarına söylenmesi ile utandırılmasından, dayak atılması ve hatta öldürüleceği tehdidine kadar uzanabilir (Yavuzer, 1996). Yıldırma sosyal yaşamımızda ve özellikle geleneksel eğitim sistemimizde sıklıkla kullanılan olumsuz bir tutumdur. Ebeveynlerin şiddet içerikli tehditlerinin yanı sıra, “beni üzersen annesiz kalırsın” “artık seni sevmiyorum” “bundan sonra seninle konuşmayacağım” “senin bu evde işin yok çık git!” gibi duygusal tehditler ile de gerçekleştirilir. Bu durum çocukta suçluluk duygusu yaratırken ayrıca bu tehditler ile çocuğun sadece bir süreliğine yatıştığı tespit edilmiştir.

Anne ve babaların sevgilerini bir sindirme aracı olarak kullanmamaları gerektiği belirtilmektedir (Hamarman ve Bernet, 2000).

d. Başına Bırakma (İzole Etme)

Çocuğa bakım veren kişi/kişiler tarafından çocuğu fiziksel ve ruhsal anlamda yalnız bırakma davranışlarını içerir. Çocuğun fiziksel anlamda tek başına ve denetimsiz bırakılması, bazen bir ceza yöntemi olarak bir odaya kapatılması, çocuğun arkadaşlarından uzaklaştırılması veya arkadaş gruplarına katılmasına izin verilmemesi, arkadaşlarını eve davet etmesine izin verilmemesi, sosyal gruplara katılmasına izin verilmemesi, bu dünyada yalnız olduğunun söylenmesi ve hissettirilmesi bunlara örnektir. Çocuğa bir ceza yöntemi olarak odaya kapatmak özellikle karanlık odaları tercih etmek, çocukta daha çok fobinin gelişmesine ve hatta ruh sağlığının bozulmasına neden olmaktadır (Yörükoğlu, 2007). Çocuğun üzerinde baskılı anne baba tutumu da çocuğu sosyal ortamdan izole edebilir. Çocuk böylelikle başkalarının yanında sessiz, sakin, efendi, nazık, dürüst gibi tanımlanırken iç dünyasında silik, başkalarının etkisinde kalan, aşırı hassas bir kişilik geliştirebilir (Hamarman ve Bernet 2000).

e. Suça Yönelme

Çocuğa bakım veren kişi/kişilerin çocuğun saldırgan davranışlarını desteklemesi, desteklemese bile görmezden gelinmesi veya tarafsız kalınması suça yönelme olarak değerlendirilmektedir (Polat, 2001). Çocuk böylelikle hali hazırda ve ileride suç işleme potansiyeli olan bir birey olarak yetişmektedir. Çocuğa bakım veren kişi/kişilerin çocuğun bu davranışları için uyarıması, toplumsal kuralları öğretmemesi, ahlaki tutum ve düşünceleri öğretmemesi de suça yönelme olarak değerlendirilir (Yavuzer, 1987). Bazı ailelerde ise çocuğun hiçbir isteğine olumsuz yanıt verilmemesi, çocuğun kurallar ile ilgili etik geliştirmesinde engel oluşturmaktadır. Tüm istekleri yerine getirilen çocuk özellikle yetişkinlik döneminde engellemeler karşısında agresif davranışlar sergileyebilir. Anne babanın bu tutumu onu suça iten bir davranış olarak değerlendirilir (Köknel, 1987) Bazı çocuklar ise ailedeki veya toplumdaki bozuk düzenin bedelini öder ve ileride bu bozuk düzenin bedelini topluma ödetir. Yörükoğlu'na (1992) göre suçlu çocuk yoktur. Suça itilen çocuk vardır. Çocuk; çocukluk yıllarında elinden alınan çocuk olma hakkını, ilerleyen yıllarda yasa dışı yollardan elde etmeye çalışmaktadır.

f. Üstü Kapalı İstek

Çocuklardan yaşının üstünde görevler yapmasını beklemek, fiziksel gelişiminin üstünde işler yapmasını istemek, yeteneğinin üstünde akademik başarı beklemek veya tam tersi durumda yani kapasitesinin çok altında bir beklenti içinde olmakta çocuğa zarar verici bir davranıştır (Polat, 2001).

Çocuklardan gerçekçi olmayan anne baba beklentileri çocukların kendine olan güvenine ve saygısına zarar verebilir (Bayraktar, 1990). Özellikle ekonomik sıkıntılar dolayısıyla çalışmak zorunda kalan çocuklar psikolojik ve fiziksel gelişim açısından zarar görmekte, böylelikle çocuktan kapasite üstü çalışma beklentisi çocuğun ezilmesine yol açmaktadır (Hamarman ve Bernet, 2000).

g. Kendi Çıkarına Kullanma

Çocuğa bakım veren kişi/kişilerin çocukları bencil çıkarları için kullanmalarıdır (Kars, 1996). Bu kullanım özellikle çiftler arasındaki tartışmalarda kendini göstermekte, dolayısıyla sağlıklı iletişim sergileyemeyen çiftler arasında çocuğun kendisine taraf olmasını istemek yoluyla gerçekleşmektedir. Bu durum çocuğu istemeden taraf yapmakta, sorumluluk yüklemekte, çocuğun kararsızlığına sebep olmakta ve istemediği bir ortama sokmaktadır (Yavuzer, 1987).

h. Duygusal Tepki Göstermeme

Çocuğa bakım veren kişi/kişilerin çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini destekleyici tepkileri zamanında ve yeterince vermemesi, çocukla verimli vakit geçirmemesi, iletişim için gerekli paylaşımların yapılmaması kısacası çocuğun görmezden gelinmesi durumudur (Polat, 2001). Bu durumu yaşayan çocuklar değer duygusundan mahrum oldukları için ve kim olduğu ile ilgili düşünce karmaşasıyla birlikte olumsuz duygular hissetmektedirler (Kaufman ve Cicchetti, 1989).

2.2.1.5 İhmal

DSÖ ihmal kavramında şu noktalar üzerinde durmuştur. Çocuğa bakmakla yükümlü olan kimselerin, çocuğun gelişimi için gerekli ihtiyaçları karşılamaması veya bu ihtiyaçları dikkate almamasıdır. Bu ihtiyaçlar sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam şartlarıdır. Ebeveyn veya bakıcının çocuğa sahip olduğu kaynaklarla orantılı bir yaşama alanı sağlaması gerekir. Çocuğun bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarına kayıtsız kalma, sağlığı ile ilgilenmeme ve bunun

sonuncunda çocuğun zarar görmesi olarak tanımlanabilir. Kayıtsız kalmaktan kast çocuğun normal bir yaşam sürdürebilmesi için gerekli olan asgari şartların; güvenlik, korunma, sağlık, yeterli beslenme, giyinme ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır (Roscoe, 1990). Gelişim sorunu olan, sağlık hizmetlerinden yararlandırılmayan, toplumsal sorunu olan ve uyum sorunu çeken, eğitim ihtiyaçları karşılanmayan çocukta ihmal olabileceği düşünülmelidir (Polat, 2007).

İhmal ile istismar birbirine benzer kavramlardır. İkisi arasındaki en önemli fark ihmalin pasif, istismarın aktif bir olgu olmasıdır. İhmalin tanısı fiziksel ve cinsel istismara göre daha zordur. Yapılan çalışmalar ihmalin de istismar kadar zararlı olduğunu ortaya koymuştur (Yaşar ve Akduman, 2007). 2000-2002 yılları arasında karara bağlanmış çocuk ölümlerinin 216'sında çocuk ihmal ve istismarı sonucu gerçekleştiği, bunların % 13,9'unun fiziksel istismara bağlı olarak gerçekleşirken, %74,5'inin ihmal sonucu gerçekleştiği tespit edilmiştir (Ballı, 2010).

Çocuk ihmali farklı yazarlar tarafından çeşitli başlıklar altında incelenmektedir. Bu çalışmada fiziksel ihmal, duygusal ihmal ve eğitim ihmali başlıkları altında incelenmiştir.

a. Fiziksel İhmal

Çocuğun temel sağlık ihtiyaçlarını karşılamamak, sağlık kontrollerini yaptırmamak, aşılarını yaptırmamak, ciddi sağlık sorunlarına duyarsız kalmak, çocuğu uzun süre evde tek başına bırakmak, uzun süre sokaklarda kalmasına kayıtsız kalmak, nerde olduğunun bilmemek, yeterli ve dengeli beslenme ihtiyaçlarına duyarsız kalmak, akademik yaşantısına destek olmamak, okula gitmediğini bildiği halde duyarsız kalmak, giyinme ihtiyaçlarını karşılamamak, sağlıklı bir ev ortamı sunmamak, çevre deki tehlikelerle ilgili bilgi vermemek ve bu durumu umursamamak fiziksel ihmal olarak değerlendirilebilir (Kepenekçi, 2001). Yapılan araştırmalar düşük gelir düzeyine sahip, işsizliğin ve yoksulluğun yoğun olduğu durumlarda fiziksel ihmalin arttığını ortaya koymuştur (Carter ve Myers, 2007).

b. Duygusal İhmal

Duygusal ihmal çocuğa bakım veren kişi/kişilerin çocuğun gelişimi için ihtiyaç duyduğu fiziksel, bilişsel ve psikolojik ihtiyaçları karşılamaması olarak tanımlanabilir. Özellikle çocuğun duygusal yönden ihtiyaç duyduğu yeterli ilgi,

sevgiyi ve yakınlığı göstermemek, çocuğun ihtiyacı olan sevilme duygusunu hissettirmemek, duygusal içerikli fiziksel temas kurmamak duygusal ihmal olarak değerlendirilebilir (Stowman ve Donohue, 2005).

Çocuğu motive edecek, yanlışlarını düzeltecek, ona doğru yolu gösterecek bir tutum sergilenmemesi, aile içi şiddete, kötü muameleye şahit olmasına izin vermek, örneğin küfür etmek gibi bazı olumsuz içerikli davranışlarının gelişmesine destek olmak ya da izin vermek, ihtiyaç duyulduğunda psikolojik bir yardım alınmaması duygusal ihmale örnek olarak gösterilebilir (Acehan, 2013).

c. Eğitim İhmali

Çocuğa bakım veren kişi/kişilerin gücü yettiği halde çocuğun eğitim ihtiyacını karşılamaması ya da yeterince desteklememesi eğitim ihmali olarak değerlendirilir (Zara, 2012). Çocuğun eğitim hayatını sağlıklı bir şekilde sürdürmesine engel olan bu ihmal, çocuğun aileye yardımcı olması için, tarla veya ev işleri gibi çeşitli işlerde çalıştırılarak okul hayatına başlatılmaması, başladıktan sonra eğitim hayatında gerekli desteğin verilmemesi, çocuğun yetenekleri doğrultusunda gerekli yönlendirilmenin yapılmaması, eksiklik hissedilen herhangi bir alan ile ilgili özel eğitim kurumuna gönderilmemesi eğitim ihmali olarak değerlendirilir (Beyazova, 2014). Anne babanın ailenin ekonomik gelirini sigara, alkol gibi maddeler başta olmak üzere faydasız işlerde harcaması ve bu sebeple çocuğun eğitim harcamaları için para bulunamaması, ekonomik nedenlerle sık sık taşınması ve bu durumun çocuğun eğitimi hayatını olumsuz yönde etkilemesi de ihmali olarak değerlendirilir (Polat, 2007).

2.2.2 İstismar Edilen Kişiyeye Göre

1. Çocuk İstismarı
2. Akran İstismarı
3. Kadın/Eş İstismarı
4. Yaşlı İstismarı

2.2.2.1 Çocuk İstismarı

DSÖ çocuk istismarını “Bir yetişkin tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen

davranışlardır.” şeklinde tanımlamıştır (Dubowitz, 2005). Çocuk istismarı oldukça karmaşık bir durum olup, sonuçları itibariyle çeşitli disiplinleri ilgilendiren bir olgudur. Sebep ve sonuçları sosyoloji, tıp, hukuk ve psikoloji biliminin ortak çabaları ile değerlendirilebilir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

İlk kez Kempe, Silverman, Steele, Droegemuller, ve Silver, (1962) tarafından kullanılan “hırpalanmış çocuk” terimi, daha sonra yerini “çocuk istismarı” terimine bırakmıştır. 1989’da Birleşmiş Milletlerce (BM) kabul edilen, taraf devletlerin katılımı ve güvencesiyle imzalanan ve yayımlanan “Çocuk Hakları Sözleşmesinde (1989) tüm dünyada yaşanan bu olumsuz duruma bir kez daha dikkat çekilmiş, özellikle sözleşmeye imza atan devletlerin kendi ülkelerinde çocukları her türlü kötü muameleye karşı korunmasına karşı yükümlülük getirmiştir. Taraf devletlerin sözleşmeye uyum şartına, imza atmayan devletlere tavsiye niteliğine ve ülkelerin kendi içlerinde yapmış olduğu düzenlemelere rağmen çocuk istismarının istatistiki verilere bakıldığında hız kesmeden devam ettiği görülmektedir (UNICEF, 2013).

İstismar olgusuna toplumun her katmanında rastlanırken daha çok sosyo-ekonomik düzeyi düşük çevrelerde sayısal veriler artış göstermektedir. Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmalar ve konunun toplum tarafından daha ciddi bir şekilde ele alınması oldukça yeni iken bu durumla mücadele etmek için kurulmuş birkaç örgütün varlığını görmekteyiz (Kara ve diğerleri, 2004).

Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmali Derneği’nin 19. Uluslararası Kongresi’ne başkanlık eden Prof. Dr. Figen Şahin, çocuk istismarının Türkiye’deki verilerine dikkat çekmektedir. Şahin, Adalet Bakanlığı’nın verilerine göre, çocuklara karşı işlenen cinsel taciz, saldırı ve istismar suçları ile ilgili davaların sayısı, 2009 yılında 13 bin 812, 2010 yılında 17 bin 241 ve 2011 yılında ise 18 bin 334 olduğunu belirtmektedir. Bu da 2011 yılındaki toplam 24 bin cinsel saldırı suçunun yaklaşık yüzde 70’inin çocuklara karşı işlendiğini göstermektedir (TIMETURK, 2012). New York, 4 Eylül 2014 UNICEF’in “Açık Görüş Alanında Gizlenen” başlıklı raporunda ise dünya da çocuklara yönelik istismarın korkunç boyutlara ulaştığı belirtilerek şu istatistiki bilgiler paylaşılmıştır.

a. Cinsel şiddet:

Tüm dünyada 20 yaşından küçük yaklaşık 120 milyon kız çocuk (her 10 çocuktan biri) zorla cinsel ilişkiye ya da zor kullanılarak diğer cinsel istismar türlerine maruz kalmıştır. On beş ila on dokuz yaşlarında evlilik geçirmiş her kadından biri (84 milyon), kocalarının ya da partnerlerinin duygusal, fiziksel ya da cinsel şiddetine maruz kalmıştır. Partner şiddetinin Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde ve Ekvator Gine'sinde yaygınlığı yüzde 70'in üzerindedir; Uganda, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti ve Zimbabve'de ise yüzde 50'ye yaklaşmakta veya aşmaktadır. İsviçre'de 2009 yılında yapılan ve 15-17 yaşlarındaki kız ve erkek çocukları kapsayan bir araştırmaya göre kızların yüzde 22'si ve erkeklerin yüzde 8'i fiziksel teması da içeren en az bir cinsel şiddet yaşamıştır (UNICEF, 2014).

b. Şiddete Dayalı Disiplin:

Elli sekiz ülkede yapılan araştırmalarda çocukların yaklaşık yüzde 17'si ağır fiziksel cezalara maruz bırakılmaktadır. Bu cezalar çoğunlukla kafaya, kulaklara, yüze sert darbelerle vurmak şeklinde gerçekleşmektedir. Çad, Mısır ve Yemen'de 2-14 yaşlarındaki çocukların yüzde 40'tan fazlası ağır fiziksel cezalara maruz kalmaktadır. Tüm dünyada, her 10 yetişkinden üçü fiziksel cezanın çocuğun iyi yetişmesi açısından gerekli olduğunu düşünmektedir (UNICEF, 2014).

c. Zorbalık:

Dünyanın değişik ülkelerinde yapılan araştırmalarda 13-15 yaşlarındaki her üç çocuktan biri okullarında akran zorbalığına maruz kalmaktadır. Samoa'da ise bu durum hemen hemen her dört çocuktan ikisi için geçerlidir. Avrupa ve Kuzey Amerika'da 11-15 yaşlarındaki çocukların neredeyse üçte biri başkalarına zorbalık yaptıklarını belirtmektedir. Letonya ve Romanya'da ise her 10 çocuktan 6'sı aynı durumdadır (UNICEF, 2014).

d. Cinayet:

Tüm dünyada cinayete kurban gidenlerin beşte biri çocuklar ve 20 yaşından küçük ergenlerdir. 2012 yılında cinayete kurban giden çocuk ve ergen sayısı yaklaşık 95 bindir. Panama, Venezuela, El Salvador, Trinidad ve Tobago, Brezilya, Guatemala ve Kolombiya'da cinayet, 10-19 yaş grubundan erkekler arasındaki başlıca ölüm nedenidir. Çocuk cinayetlerinin en fazla görüldüğü ülke 13.000 ile Nijerya'dır.

Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri söz konusu olduğunda ise cinayet oranının en yüksek olduğu ülke ABD'dir (UNICEF, 2014).

Yukarıdaki istatistiki bilgilerden de anlaşılacağı üzere dünyada ve Türkiye'de çocuk istismarı oldukça yaygın durumdadır. Çocuk istismar olgularını bireysel olarak incelediğimizde ise karşımıza bazı ortak noktalar çıkmaktadır. Bu ortak noktalar istismar vakalarının büyük çoğunluğunda görülmektedir. Bunlar uygun anne baba, uygun çocuk ve uygun zamandır. İstismar vakaları incelendiğinde bu üç faktörün farklı yerler ya da kültürlerde olsa bile birbirine benzediği görülmektedir (Tercier, 1998).

a. Uygun Anne Baba

UNICEF tarafından Türkiye'de 2010 yılında yapılan çocuk istismarı ve aile içi şiddet konulu araştırmasına göre 7-18 yaş grubu çocuklarda, duygusal istismarın %51, fiziksel istismarın %43, cinsel istismarın %3 oranında görüldüğü saptanmıştır (UNICEF, 2010). Bu aileler, her etnik kimlikten, sosyo-kültürel yapıdan çıkabilmektedir. Ancak olguların sosyo-kültürel olarak daha düşük gelir gruplarında arttığı tespit edilmiştir (Bulut, 1996). İstismarcı anne babalar genellikle, kendi çıkarını çocuğunkinden üstün tutan, çocuğu kendi egoları için bir araç gibi gören, kendi beklentilerini önemseyen ve çocuktan bunları bekleyen psikotik sorunları olan kimselerdir (Bahçecik ve Kavaklı, 1993). Cinsel istismar vakalarında ise istismara maruz kalan çocukların ebeveynlerinin genellikle ilgisiz tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir (Tercier, 1998).

b. Uygun Çocuk

İstismar vakaları çocuk özellikleri açısından incelendiğinde ortak bazı noktaların varlığı dikkati çekmiştir. Bunlar istenmeyen çocuk, istedik cinsiyetten olmayan çocuk, anne babanın kendi aralarında ciddi sorunları sırasında ya da herhangi bir sorun sırasında (ekonomik vb. olabilir) doğan çocuk, çeşitli derecelerde hastalıkları olan çocukların daha çok istismara maruz kaldığı tespit edilmiştir (Tercier, 1998).

c. Uygun Zaman

İstismarın sık yaşandığı dönemler sıklıkla anne babanın başa çıkma mekanizmalarının tükendiği kriz yaratan durumlar tarafından tetiklenir. Bu duruma, ekonomik krizler, boşanma, işten çıkarılma, hastalıklar vb. zamanları sayabiliriz.

Ayrıca cinsel istismar vakalarına bakıldığında zaman açısından daha çok çocukların eve dönme zamanı, akşam vakitleri olduğu tespit edilmiştir (Tercier, 1998).

2.2.2.2 Akran İstismarı

Akran istismarı olarak değerlendirilen ad takma, hakkında söylentiler çıkarma, alay etme, oyun dışında bırakma, fiziksel saldırı vb. durumlar yakın zamana kadar çocuklar için gelişimin doğal bir parçası olarak kabul edilmekteydi (Güvenir, 2006). Ancak araştırmalarda akran istismarının okullardaki diğer büyük sorunlar kadar önemli bir sorun olduğunu, bu istismar türüne maruz kalan çocukların sosyal uyum sorunları başta olmak üzere, fiziksel hastalık belirtileri ve ruhsal rahatsızlıklar gösterdiği aynı zamanda yüksek düzeyde stres yaşadığı tespit edilmiştir (Sourander, Helstela, Helenius ve Piha, 2000).

Akran istismarının çeşitli tanımları yapılmakla birlikte Olweus'un (1993) yapmış olduğu tanım üzerine fikir birliğine varılmıştır. Olweus'e göre "Bir kişi, kişi ya da kişiler tarafından kasıtlı, tekrarlı ve en azından bir süre devam eden olumsuz davranışlarla karşı karşıya bırakılıyor ise bu kişi akran istismara maruz kalmıştır."

Genellikle yaşça büyük veya fiziksel olarak daha güçlü çocukların kendilerine karşı gelme ihtimali düşük olan fiziksel olarak olmasa bile duygusal cesaret gösteremeyen çocuklar üzerinde şiddet kullanması, onları çeşitli şekillerde rahatsız etmesi bir anlamda eziyet etmesi akran istismarına örnek gösterilebilir (Fekkes, Pipers ve Verlove-Vanhorick, 2004).

Bir başka tanımda ise; saldırgan pozisyondaki kişi ya da kişilerin bir başka bireye bilinçli bir şekilde baskı kurması, yapmış olduğu saldırılarla kişiye acı ve sıkıntı vermesi ve bu durumdan saldırgan pozisyondaki birey ya da bireylerin haz almasıdır. Bu durum engellenmediği takdirde etkileri uzun süre atlatılamayacak bir soruna dönüşebilmektedir (Gülümser, 2010).

Akran istismarının çeşitlerine baktığımızda sözel, fiziksel ve sözel/fiziksel olmayan istismar şeklinde sınıflandırılmaktadır (Olweus, 1993). Ad takma, alay etme, kızdırma, şeklinde davranışlar sözel direkt istismar olarak kabul edilirken, sözel dolaylı istismar ise; dedikodusunu yapma, adını çıkarma şeklinde gerçekleşmektedir. Fiziksel istismar; itmek, tekmelemek, dövmek, herhangi bir eşyasını almak şeklinde gerçekleşirken dolaylı fiziksel istismar ise kendi çıkarı için kışkırtmak, kavgaya

sürüklemek şeklinde gerçekleşmektedir. Sözel/Fiziksel olmayan direk istismar cinsel istismarı da içermekle birlikte tehdit etmek, müstehcen şeyler söylemek ve müstehcen hareketler yapmak şeklinde gerçekleşmektedir. Dolaylı olarak ise rahatsız edici e-posta atmak, gruptan dışlamak gibi olgularla gerçekleşmektedir (Alikışıfoğlu, 2011).

Bireyin özellikle sosyal gelişimi ve dolayısıyla benlik gelişiminde akranlarının etkisi oldukça yüksektir. İstismara uğrayan çocuklarda ise bu durum doğal olarak benlik algılarında olumsuzluğa, günlük hayatında huzursuzluk, uyku sorunları, panik atak, konsantrasyon bozukluğu, depresyon, içe kapanma gibi tepkileri ve travma sonrası stres bozukluğuna yol açabilmektedir (Delikara, 2002). İlköğretim çağında karşılaşılan akran istismarında altını ıslatma, kekemelikte artış, baş ağrısı karn ağrısı gibi sağlık sorunları gözlemlenirken, ortaöğretimde depresyon, intihar düşüncesi, okul fobisi gibi problemler gözlemlenmektedir (Güvenir, 2006). Akademik olarak derslerde başarısızlık, sınıf içi uyum sorunları, kendine güvenin azalması, içe kapanma gibi olgularda bu çocuklarda gözlemlenen diğer özelliklerdir (Güvenir, 2006).

Kız ve erkek öğrencilerin uğradıkları istismar davranışlarına bakıldığında istatistiksel olarak herhangi bir fark olmadığı, ancak istismar çeşidine göre incelendiğinde erkeklerin daha çok fiziksel istismara maruz kaldığı, kız öğrencilerin daha çok sözel ve cinsel içerikli istismara maruz kaldığı tespit edilmiştir (Fleming ve Towey, 2002).

Burada belirtilmesi gereken bir başka nokta ise istismara uğrama bakımından kızların hem kızlar hem de erkekler tarafından istismara uğratılması, erkeklerin ise sadece erkekler tarafından istismara uğratılmasıdır (Fleming ve Towey, 2002).

Türkiye’de akran istismarının yaygınlık oranlarına baktığımızda Pişkin’in (2003) yapmış olduğu çalışmada akranları tarafından fiziksel istismara uğrayanların oranı %30 iken, sözel istismara uğrayanların sayısının %44 olduğunu bildirmiştir.

İstismarın lise düzeyindeki yaygınlığı ile ilgili bir başka çalışmada, İstanbul İlinde bulunan liselilerin, % 22’sinin zorbalığı uğradığı belirtilmiştir (Alikışıfoğlu ve Ercan 2007). Türkiye genelinde yapılan bir başka araştırmada ise 2005-2006 yıllarında ortaöğretimde okuyan çocukların %62’sinin son bir ay içerisinde istismara maruz kaldığı tespit edilmiştir (Ercan, Alikafıfıolu, Erginöz, Kaymak ve Uysal, 2009).

Dünyanın değişik ülkelerinde bu konunun önemi gittikçe daha fazla anlaşılmakta ve bu konuda önlemler alınmaktadır. Norveç’ te Finlandiya’da İngiltere’de okullarda akran istismarını azaltmaya yönelik programlarda önemli başarılar elde edilmiştir. Türkiye’de de bu konuda çeşitli çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmekle birlikte yöneticilerin ve öğretmenlerin akran istismarını azaltmaya yönelik çalışmaları değerli bulunmaktadır (Kartal ve Bilgin, 2007).

2.2.2.3 Kadın/Eş İstismarı

Kadın istismarına yönelik kuramsal çalışmalar daha çok aile içi şiddet şeklinde ortaya konulmuş olup, bu alanda da sıklıkla fiziksel şiddet ele alınmıştır. Oysa kadına yönelik istismarın ekonomik, cinsel ve özellikle duygusal boyutları da söz konusudur (Ganley, 1995). Kadın istismarı ve eş istismarı kavramları birbiri içine geçmiş olup, küçük farklarla ayırt edilebilecek kavramlardır. Eş istismarında kadın olabileceği gibi çok nadir de olsa erkekte olabilir.

Eş istismarının tanımına geçmeden önce aile içi şiddetin tanımını yapmak faydalı olabilir. DSÖ aile içi şiddeti; “Kendini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde zorlamak aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen şiddet davranışdır.” şeklinde tanımlamıştır. Şiddet çoğu zaman aile bireyleri arasında güçlü olanın diğerlerine karşı suç oluşturacak nitelikteki davranışlardır. İnsanlar çoğu zaman başka bir yerde ya da başka insanlar tarafından değil kendi aile üyeleri tarafından kendi evlerinde şiddete maruz kalmaktadır (Güler, Tel ve Özkan, 2005).

Eş istismarı “yakın bir kişinin, eş, sevgili veya partnerin, yaptığı bedensel saldırı” olarak tanımlanır. Eşler arasında ki istismar boşanma ya da ciddi bir sağlık sorunu teşkil edinceye kadar genellikle dışarıya yansıtılmaz. Yakın akrabalar, arkadaşlar, komşular bu durumu bilebilir. Eş istismarında büyük bir oranda zarar gören taraf kadınlar olmaktadır. Türkiye’de ve dünya üzerinde yapılan çalışmalar, aile içi şiddete en çok maruz kalan kişilerin kadın ve çocuklar olduğunu ortaya koymuştur (Güneri, 1996). Bu sebeple eş istismarını aynı zamanda kadın istismarı olarak değerlendirmekte mümkündür. Kadına yönelik şiddet, dünyanın bütün coğrafyalarında, gelişmiş veya geri kalmış ülkelerinde ve hemen hemen her kültürde görülen bir olgudur. Yukarıda bahsedildiği üzere sadece aile içinde değil bu istismar

kadının çalışma ortamında veya sokakta da görülen bir olgudur (Yurdakul, 1996). Dünya çapında; her üç kadından en az biri veya yaklaşık bir milyar kadın hayatının bir noktasında dayak yemiş, zorla cinsel birlikteliğe zorlanmış ya da farklı bir biçimde tacize uğramıştır. Dünyanın bazı ülkelerinde kadınların yaklaşık %47'si ilk cinsel ilişkilerini zorla olduğunu bildirmektedir. Birleşmiş Milletler'in kadın şiddetine yönelik raporuna göre 1999'da aile içi şiddet maruz kalanların % 85 kadınlar oluşturmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) şiddet yaşayan kurbanların % 70'inin partnerleri tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiştir. ("İnsanca", t.y).

Kadına yönelik şiddeti, "fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ekonomik istismar" başlıkları altında incelemek mümkündür. Araştırmamızda kadına yönelik fiziksel ve cinsel istismar başlıkları ele alınmıştır.

a. Kadına Yönelik Fiziksel İstismar

Kadına yönelik gerçekleştirilen fiziksel istismar, eğitim düzeyi, ekonomik gelişmişlik, sosyo-kültürel yapısına bakılmaksızın dünya genelinde görülen bir olaydır (Büker, 2004). Tokat atma, tekme atma, dövme, silahla tehdit etme, kesici delici aletlerle tehdit etme ve saldırma, işkence yapmak, duvara fırlatma, boğmaya kalkma, yaralı ve hamile iken gerekli ilgi ve yardımı göstermeme gibi durumlar fiziksel istismar olarak değerlendirilir. Şiddete maruz kalan kadınlar öncelikli olarak fiziksel yönden ağır yaralanmalara maruz kalırken, arka planında duygusal ve sosyal yönden ciddi şekilde etkilenmektedir. Fiziksel yaralanmalarda bilinç kaybı, kemik kırıkları, vücut bütünlüğünü bozan kesikler vb. komplikasyonlar görülürken, psikolojik etkilerinde depresyon, kâbus görme, intihar girişimleri, güvensizlik, sigara ve alkol kullanımına başlama, baş ağrısı, sosyal çekilme gibi davranışlar görülmektedir. Ayrıca bu saldırganlık davranışları gittikçe artan şekildi ölümlerle sonuçlanmaktadır (Demir, 2000).

b. Kadına Yönelik Cinsel İstismar

Genel olarak cinsel istismar güç kullanılarak kadının istemediği cinsel ilişkiye zorlanması, sözel ve fiziksel eylemlerle kadının vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesidir. Kadının vücudu üzerinde çeşitli objeler kullanmak, istemediği pozisyonlarda cinsel ilişkiye zorlamak, acıtarak cinsel ilişkide bulunmak, tecavüz etmek, kadının cinsel ihtiyacını önemsememek, cinselliği ile alay etmek, başka

kadınlara ilgi göstermek, cinsel istismar olarak sayılan olgulardır. (Girdler ve diğerleri, 2003).

Dünyada cinsel istismar olaylarında kurbanların büyük bir kısmı bu durumu şikâyet etmemekte, hatta bu durum yıllarca sürüp giden bir vaka olarak kalabilmektedir. Bunun başlıca nedeni kurbanların bu durumu konuşmaktan çekinmeleri, aile içerisinde kalması gereken ayp bir konu olarak algılamalarıdır. Aile dışında gerçekleşen hadiselerde ise şikâyet edilmeme ya da gizlenme nedeni kadının olayın duyulması halinde kendisinin daha çok zarar göreceği algısıdır. Bazı durumlarda ise kadının neyi cinsel istismar olarak değerlendireceğini bilmemesi olgunun varlığını sürdürmesine neden olmaktadır (Aşırızder, 2006).

2.2.2.4 Yaşlı İstismarı

Yaşlı istismarı genel olarak yaşlının fiziksel ve ruhsal sağlığına zarar veren, genel iyilik halini tehdit eden herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır. (Halil, 2006). Yaşlı ihmali ise yaşlılık dönemindeki bir bireyin fiziksel, sosyal, kültürel vb. ihtiyaçlarının fark edilmemesi, karşılanmaması şeklinde tanımlanmaktadır. (Kurt, Beyaztaş ve Erkol, 2010). Yaşlanma doğumla birlikte başlayan ve ölümüne kadar devam etmekte olan, bireyin bilişsel, zihinsel, sosyal fonksiyonlarında bir daha yerine gelmeyecek şekilde ortaya çıkan gerileme şeklinde tanımlanır. Dolayısıyla tüm canlılarda görülen biyolojik doğal bir süreçtir (Fadıloğlu, 2006). Yaşlılık bireyde iç ve dış etmenler arasında denge kurma potansiyelinin azalması, kişinin fiziksel ve ruhsal yönden gerilemesi anlamı da taşır (Bilginer, Tuncer ve Apan, 1996).

DSÖ yaşlılığı bireyin çevreye uyum yeteneğinde azalma olarak ifade etmekte ve 65 yaşı yaşlılığın başlangıcı, 80 yaş ve üstünü ileri yaşlılık evresi olarak kabul etmektedir. Dünya nüfusuna baktığımızda yaşlılar (65 yaş ve üstü) nüfusun %8,5'ini oluşturmaktadır. Dünya nüfusu yedi milyar kabul edilirse bu rakam yaklaşık 595 milyon civarında yaşlı olduğunu göstermektedir. Türkiye verilerine baktığımızda 2012 yılında 5 milyon 682 bin 3 kişi iken son beş yılda %17,1 artarak 2016 yılında 6 milyon 651 bin 503 kişi oldu. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2012 yılında %7,5 iken, 2016 yılında %8,3'e yükseldi. Yaşlı nüfusun %43,9'unu erkek nüfus, %56,1'ini kadın nüfus oluşturmaktadır. Diğer ülkelere baktığımızda ilk sırada %30,4 ile Monako, ikinci sırada %26,6 ile Japonya ve %21,5 ile Almanya yer

almaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2016). Yaşlı nüfusundaki artış, günümüz toplumlarında ortaya çıkan aile yapısındaki değişim, gelişen teknoloji, kırsal bölgelerde yaşayan insanların şehirlere göçmesi, küresel kültür etkileşimi yaşlı sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Aile yapısının değişimi geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesine sebep olmuştur. Geçmişte yaşlılık dönemini çocuklarının yanında geçiren bireylerin yerini günümüzde kendi başlarına yaşamlarını idame ettirmesi gereken bireyler almıştır. Bu durum yaşlıların kendilerini yalnız hissetmelerine, öz güvenlerini yitirmelerine sebep olmuştur (Gülen ve diğerleri, 2013). Kuşaklar arası çatışmalar, gerilimin artmasına ve bazen bir krize neden olabilmektedir. Bu kriz ortamı yaşlıların kendileri açısından olumsuz duygular oluşturmalarına sebep olduğu gibi zaman zaman da ihmal ve istismar edilmelerine sebep olabilmektedir (Gülen ve diğerleri, 2013).

2.3 Yetişkin Bireylerde Duygusal İstismar

Duygusal istismar başlı başına bir istismar olduğu gibi diğer istismar türlerinin olası sonuçlarını içeren bir olgudur. Herhangi bir olayda duygusal istismar tek başına yaşanabileceği gibi özellikle cinsel ve fiziksel istismarın arka planında da bulunabilir. Cinsel ve fiziksel istismarın fizyolojik etkileri ortadan kalksa bile duygusal etkisi devam etmektedir (Topbaş, 2004).

Duygusal istismar bireyin muhatabına gerekli duygusal desteği verilmemesi, kişinin ihtiyaç duyduğu sevgi, şefkat, onay, gibi duyguların gösterilmemesi ya da bu ihtiyaçların göz ardı edilmesi, küçümsenmedir. Kişinin özgüvenini zedeleyecek biçimde onu aşağılayıcı sözler söylemek, hakaret etmekte duygusal istismar olarak değerlendirilir (Öztürk ve Sevil, 2005). Eşini maddi olarak sıkıntı içinde bırakmak, sosyal ortamlardan soyutlamak, anne babası, kardeşleri ile görüşmesini engellemek, çeşitli şekillerde ciddi ya da küçük çaplı tehdit etme davranışları duygusal istismar olarak değerlendirilir (Mazza, Lorraine ve Vicky, 1996). İstismarın özünde bireyi yaralama, incitme söz konusudur. İstismarın içerisinde bir tür saldırganlık davranışı yer almaktadır (Demiröz, 1996). Yetişkin bireylerde duygusal istismar olarak kabul edilen davranışlar aşağıdaki gibidir.

- ✓ Duygusal ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, inkâr edilmesi, sevgi, şefkat ve ilgiden yoksun bırakılmasıdır.

- ✓ Bireyi arkadaşları içerisinde küçük düşürmek. Onlarla görüşmelerini engellemek. Ailesine karşı düşmanca tavır beslemek, hakaret etmek görüşmelerini engellemek.
- ✓ Bireyi katılabileceği eğitim, gelişim faaliyetlerinden mahrum etmek. Birey olarak sosyal alandan çekilmesine sebep olmak.
- ✓ Bireyi dışarıda bırakmak ile ilgili tehdit etmek.
- ✓ Bireyi kendisi, çocukları, yakınları ve sevdiği şeyler ile ilgili tehdit etmek.
- ✓ Çeşitli agresif hareketler ile sindirmeye çalışmak. Kırıp dökmek, bakışlarıyla tehdit etmeye çalışmak.
- ✓ Başkalarının yanında yaptıklarını eleştirmek. Çeşitli adlar takmak, hakaret etmek alay etmek (Güneri,1996).

2.4 Yetişkin Bireylerde İstismarı Açıklamaya Yönelik Kuramlar

2.4.1 Kaynak Kuramı

Aile içinde eşler arasındaki güç dengesi bu kurama göre zaman zaman şiddetin nedeni olabilmektedir. Kurama göre erkeğin şiddet uygulama nedeni kendisini aile içinde güçsüz hissetmesidir. Erkek kendini gerek maddi gerekse ev içinde otorite bakımından ne kadar güçlü hissederse şiddet eğilimi daha az olmaktadır. Bunun tersi durumlarda özellikle erkek işsiz, kadın çalışıyorsa ve erkek kendisini ev içerisinde kadından sonra bir pozisyonda hissediyorsa şiddete başvurmaktadır (Ünal, 2005).

2.4.2 Değişim Kuramı

Değişim kuramı bire bir ticaret mantığı ile kar zarar ilişkisi içerisinde hareket eden aile üyelerinden bahsetmektedir. Kişi şiddet uyguladığında kazancının yüksek olduğunu düşünüyorsa şiddete devam etmektedir. Bu kazanç kişilerin üstünde güç kullanabilme ve kontrol duygusudur. Ancak şiddetin sonunda ortaya çıkan maliyet yani kişinin ev içerisinde tecrit edilmesi, adli ve sonrası cezai işlemler kişiye daha çok kaybettirdiğini düşündürüyorsa şiddeti sonlandırmaktadır (Ünal, 2005).

2.4.3 Sosyal İzolasyon Kuramı

Şiddet olgusuna rastlanılan ailelerde diğerlerine göre sosyal izolasyonun daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Şiddet gösteren kişi mağdurun sosyal hayattan çekilmesine sebep olmakla birlikte bunu istemli şekilde baskı ile gerçekleştirmektedir. Mağdurun sosyal aktivitelere katılmasına izin verilmemektedir (Chase, O'Leary ve Heyman,

2001). Özellikle kadın mağdur şiddete maruz kalmanın üzüntüsü ve utancıyla sosyal çevresi ile ilişkileri zayıflamakta, yaşadığı durumu diğer insanlarla paylaşmamaktadır. Giderek daha fazla çevresinden uzaklaşan ve yalnızlaşan kadın şiddet gördüğü kişiye daha fazla bağımlılık geliştirmektedir (Chase ve diğerleri, 2001).

2.4.4 Kültür Kuramı

Toplumun ve bireylerin şiddeti algılama biçimleri ve onu değerlendirme şekli aile içi şiddetin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu sebeple aile içinde bir davranışın şiddet olarak kabul edilip edilmemesi, o toplum ya da o kültür içinde meşru görülüp görülmemesi ile alakalı olmaktadır. Başlık parası, kadın sünneti bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde yapılan araştırmalarda cinsiyet rollerinin erkek üzerinden katı bir şekilde tanımlandığı yerlerde şiddet olgusunun daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Erkekliğin, otorite, gurur, katılık gibi terimlerle anlam ve ifade bulduğu yerlerde şiddetin daha çok olduğu tespit edilmiştir. Erkeğin istismarına zemin hazırlayan bir başka kültürel öğenin ise kadın üzerinde sahiplik hakkının olduğunun kabul edilmesidir (Ünal, 2005). Kültür kuramının öne çıkardığı bir diğer faktör toplum içi iletişimdir. Toplum içi iletişimde konuyu ilgilendiren nokta bireylerin olayları yorumlama biçimidir. Bilinçli ya da bilinçsiz atfedecekleri suçlamalar, kişilerin gururuna yöneltilecek sözler, şiddet olaylarını arttırabilir (Baltaş, 2004).

2.5 Yetişkin Bireylerde Duygusal İstismarın Sonuçlar

Yetişkinlik döneminde ruhsal sağlık sorunları yaşayan birçok kişinin çocukluk döneminde istismara maruz kaldığı, bu bireylerde çoğul kişilik bozukluğu, hafıza kaybı, çeşitli derecelerde alkol bağımlılığı, uyuşturucu madde kullanımı gibi çeşitli sorunlar görüldüğü tespit edilmiştir (Hart ve diğerleri, 2002). Farklı derecelerde ihmale uğramış kişilerin ilişkilerinde güven problemleri yaşadıkları, özgüven duygularının yetersiz olduğu tespit edilmiştir (Müderrisoğlu, 2002).

Yetişkinlik dönemindeki agresif davranışlar, aile içi şiddet davranışları özellikle çocuklarına karşı düşmanca tutumlar, çeşitli derecelerde duygusal bozukluklar, kişiler arası iletişimde sorunlar yaşama çocukluk dönemi istismar ve ihmali ile ilişkili görülmüştür (Karaca, 2001). Yetişkinlik döneminde istismar yaşayan kadınların;

hayattan zevk alamama ve bu sebeple hayatna son verme istemi, öfke kontrol sorunu ve bu sebeple başta çocuklar olmak üzere çevreye zarar verme davranışları sergilediği gözlemlenmiştir (Kadına Yönelik Şiddet, 2017). Öztürk ve Sevil (2005) duygusal istismara uğrayan bireylerde; özgüven eksikliği, kızgınlık, utanç, suçluluk, gibi duygular görüldüğü belirtmiştir.

2.6 Ruminasyon Kavramı

Latince kökenli bir kelime olan ruminasyon 1600'lü yıllara kadar çiğnemek anlamında kullanılmaktaydı. Toynaklı hayvanların midesinin ön bölümünü ifade eden "rumen" kelimesinden türeyen ruminasyon, yenilen besinlerin midenin ilk bölümünden ağza küçük miktarlarda geri getirilerek çiğnenmesi işlemini ifade etmektedir. Ruminasyon 1600'lü yıllardan sonra "Olumsuz düşüncelerin zihinde tekrarlanması, dönüp durması" anlamında da kullanılmaya başlanmıştır (Merriam-Webster, 2017). Psikoloji literatüründe genel olarak "zihinsel geviş getirmek" anlamında kullanılan terim ilk kez 1960 yılında OKB üzerinde çalışmalarda bulunan İngram tarafından farklı bir şekilde tanımlanmıştır. İngram'ın fobik-ruminatif durum (Phobic-ruminative state) olarak değerlendirdiği olguyu, OKB'den farklı olarak, kompulsiyonlar olmadan düşünce düzeyinde patoloji olarak açıklamıştır (Abramowitz, McKay ve Taylor, 2008).

1970'li yıllarda yapılan çalışmalarda terim zorlayıcı ruminasyon olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde yapılan PTSTB çalışmalarında terim "karşı konulamaz bir biçimde ortaya çıkan, kişinin işlevselliğini yitirmesine sebep olan, kontrol edilmesi zor ancak çoğunlukla geçici tekrarlayıcı eylemler" olarak tanımlanmıştır. (Clark ve Rhyno, 2005).

Farklı teorisyenlerin farklı konularla ilişkilendirdiği ruminasyon kelimesi genellikle zorlayıcı, kişiyi belli bir noktada bırakan, kişinin deneyimlemiş olduğu olayı zihinsel olarak tekrar tekrar yaşamasına sebep olan, istemsiz düşünceler olarak tanımlanmıştır. Nolen-Hoeksema (1991) tarafından geliştirilen TBT kadar daha çok OKB ve anksiyete bozukluklar ile birlikte ele alınan ruminasyon, bu çalışmada depresyonla ilişkilendirilmiştir.

Depresyonun daha uzun süre devam etmesinde ve şiddetlenmesinde tetikleyici bir unsur olarak ele alınan ruminasyon, bu teoride depresyonun sebepleri, sonuçları

hakkında hiçbir şey yapmaksızın tekrarlayıcı bir biçimde düşünmek şeklinde açıklanmıştır. Bu çalışma ile birlikte ruminasyon ile ilişkili bozuklukları araştıran birçok çalışma yapılmıştır (Abramowitz ve diğerleri, 2008). Martin ve Tesser (1996) ise diğerlerinden farklı olarak ruminasyonu düşünmenin farklı bir boyutu olarak ele almışlardır. Ruminatif düşüncelerin dışsal herhangi bir tetikleyiciye ihtiyaç duymadan ortaya çıktığını belirten Martin ve Tesser ruminatif düşünceyi tekrarlayıcı tüm düşünceler olarak ele almıştır. Klinger ise yapmış olduğu çalışmada (aktaran Harrington ve Blankenship, 2002), düşünce içeriğinin istenmeyen, tekrarlayıcı, müdahaleci ve otomatik olarak farklı şekillerde etiketlenebilen birçok farklı anomalisi olduğunu belirtmiş ve ruminasyonu anksiyete kavramı ile kıyaslamıştır.

Gold ve Wegner'in (1995) tanıma göre ise, ruminasyonlar hatırlamayı seçen düşünceler değildir; aksine, bunlar geçmişle ilgili istenmeyen düşüncelerdir. Diğerlerine yakın olarak bu düşünceleri istenmeyen otomatik ve kişiyi belirli noktalara yönlendiren düşünceler olarak tanımlamaktadır.

Watkin (2008) ruminasyonun sadece bireyin yaşamış olduğu kaygı ya da stres verici olaylar ile alakalı olmadığını, aynı zamanda bu düşüncelerin tüm insanlarda görülen genel yaşantıları hakkında tekrarlayıcı ve süreğen düşünceler olduğunu belirtmiştir. Conway, Csank ve Holm (2000) ise ruminasyonun kişiye o anda sıkıntı ve üzüntü veren çevresel şartlara karşı verdiği bir tepki olduğunu belirtmişlerdir.

2.7 Ruminasyonu Ele Alan Temel Kuramlar

Daha öncede belirtildiği gibi özellikle Nolen-Hoeksema'nın çalışmalarına kadar kısıtlı bir alanda ele alınan ruminasyon, Nolen-Hoeksema'nın TBT'den sonra depresif bozukluğu tetikleyen önemli bir bilişsel yatkınlık veya kırılabilirlik oluşturan bir faktör olarak birçok araştırmacı tarafından çalışılmış, değişik bozukluklar ile ilişkisi incelenmiştir. Bu arada birçok ruminasyon teorisi ortaya atılmıştır. Bu teorilerin belli başlıları aşağıda kısaca açıklanmıştır.

2.7.1 Tepki Biçimleri Kuramı

Nolen-Hoeksema tarafından geliştirilen TBT'ye göre bireylerin depresif dönem süreçlerinde önemli bireysel farklılıklar vardır. Bu farklılıkların en önemlisi depresyonunun süresidir. Örneğin bazı insanlarda depresyon birkaç gün sürerken, bazılarında haftalar, aylar ve hatta yıllarca devam etmektedir. (Aneshensel, 1985).

Teoriye göre bunun temel sebebi bireylerin tepki verme biçimlerinin onların psikolojik sağlığını olumlu ya da olumsuz etkileyerek halihazırdaki durumlarının sürmesine neden olmasıdır. Özellikle depresif dönemde ruminatif davranış geliştiren bireylerin depresif dönemlerinin uzadığı belirtilmiştir. Nolen-Hoeksema'ya (1991) göre ruminatif tepkiler kişinin depresyonuna odaklanmasını, sebeplerini ve sonuçlarını tekrar tekrar düşünmesini içerir. Böylelikle depresyon süresi daha çok artar. Aksine kişinin depresyonu hakkında düşünmeden, sebep ve sonuçlarını düşünmeye çalışmadan, isteksizde olsa başka işlere yönelmesi, dikkat dağınıcılığı faaliyetlerde bulunması depresyonunun daha kısa sürmesini sağlayacaktır (Nolen-Hoeksema ve diğerleri, 1994).

Ruminatif yanıtları kişinin depresif semptomlarına, bu semptomların etkilerine odaklanan düşünceler olarak tanımlayan Nolen-Hoeksema (1987) kişinin bu belirtileri düşünmek için kendini izole edebileceğini belirtmiş, örneğin kişinin yorgun olduğunu söyleyerek izole olabileceğini ve böylelikle düşünmek için daha çok zaman kazanacağını belirtmiştir. Kişilerin depresyonun muhtemel nedenlerine, olası sonuçlarına "*Neden başka insanlar olmadığında üzülüyorum?*" ve "*bu şekilde hissedersen işimi bitiremeyeceğim*" şeklindeki sorularla odaklandığını belirtmiştir.

Depresyona verilen ruminatif tepkiler yerine, kişinin tepkilerini keyifli ya da nötr etkinliklere çevirmesi birbiri ile tezat konulardır. Ruminatif tepkiler depresyonun süresini ne kadar uzatırsa, tersi durum depresyon süresini kısaltmaktadır. Ayrıca kişi dikkatini keyifli konulara çevirme sırasında da dikkatli davranmak durumundadır. Örneğin; arkadaşları ile bir araya gelmek, sevdiği bir hobi üzerinde çalışmak kişinin dikkat dağınıcılığı olumlu aktiviteleri olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında bazı tepkiler vardır ki; o anda birey için iyi gibi görünse bile, kendileri başlı başına olumsuz bir durumdur. Bu tepkiler bireyin sağlığı ve işleyişi için olumsuz sonuçlar doğurabilir. Örneğin, uygunsuz cinsel ilişkilerde bulunması ya da sürekli içki içmeye başlaması gibi (Nolen-Hoeksema, 1991). Böyle bir davranış kısa vadede depresif duygu durumu hafifletirken uzun vadede daha fazla depresyona yol açabilir.

Bu teoriye göre depresyona verilen ruminatif yanıtların kullanımı ile pervasız davranışlar arasında anlamlı bir ilişki vardır. Başka bir deyişle, depresyona tepki olarak ruminatif düşünme eğilimi olan kişilerin başarısızlıkları takiben alkol bağımlılığı, maddeyi kötüye kullanma alışkanlığı ve diğer tehlikeli aktiviteler için

yüksek risk altında olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin bu faaliyetleri kendilerini ruminasyondan kurtarmak için yaptığı belirtilmiştir (Nolen-Hoeksema, 1991). Depresyona yanıt stillerindeki farklılıklar dolayısıyla kadınların erkeklerden daha fazla ve uzun süreli depresif dönem yaşadığını belirtilmiştir. Teoriye göre kadınların depresyonda ruminatif tepkilere girme olasılığının fazla olduğunu, böylece semptomları kuvvetlendirdiklerini ve depresif dönemi genişlettiklerini, erkeklerin ise daha olası olarak depresif ruh hallerinde dikkatini dağıtmak için çeşitli alternatifler denediğini; böylelikle depresyonlarını hafiflettikleri belirtilmiştir (Nolen-Hoeksema, 1987).

Kadınların ruminatif eğilimlerinin yüksek olması ve depresyon dönemlerinin uzun olmasına karşın erkeklerin depresyondan kurtulmak amacıyla tehlikeli aktivitelere katılma eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir (Morrow ve Nolen-Hoeksema, 1990). Böylelikle depresyon dışındaki patolojilere de açık hale geldiği belirtilmiştir (Morrow ve Nolen-Hoeksema, 1990). Nolen-Hoeksema tepki biçimlerinin depresyon süresine etkisini birkaç farklı şekilde açıklamaktadır. Bunlar aşağıda belirtilmiştir.

a. Olumsuz Düşünme

Kurama göre insanların bilgi işleme programlarının birbiri ile bağlantılı olan anlamsal bir ağa bağlı olduğunu belirtmiştir. Özellikle negatif ruh hali ile ilişkili tüm hatıralar bir ağa bağlıdır (Örneğin, aileden birinin ölmesi). Bireyler negatif ya da depresif bir durumda bu ağı devreye sokarak olumsuzluklardan beslenirler. Böylelikle geçmiş yaşantıların günümüz duygu durumu üzerinde olumsuz etkileri ortaya çıkar (Lyubomirsky ve Nolen-Hoeksema, 1995). Clark ve Teasdale (1985) çalışmalarında sıklıkla olumsuz yaşam deneyimlerine maruz kalmış kişilerin, negatif atıflarda ve olumsuz kendilik değerlendirmelerinde bulunduğunu, böylelikle kısır bir döngünün oluştuğu ve negatif anların her daim çağrılarak depresyona zemin hazırladığını belirtmişlerdir.

Nolen-Hoeksema, depresyona verilen ruminatif yanıtın olumsuz beklentilerin etkilerini arttırdığını ve olumsuz bilişlerin daha erişilebilir olmasını sağladığını belirtmiştir (Nolen-Hoeksema, 1991). Yine birçok teorisyen tarafından öne sürülen görüşe göre ruminatif düşünce biçiminin bir sonucu olarak kendini olumsuz olarak değerlendirme ve gelecek hakkındaki umutsuzluk depresyonun temel sebepleri arasında gösterilir (Abramson, Metalsky ve Alloy, 1989).

b. Sorunla Başetme Yeteneğinde Azalma

Bazı arařtırmalar ruminasyonun altında yatan motivasyonun kiřinin sorunlarını tekrar dūřünmek, daha iyi anlamak ve sorunlarla daha iyi bir řekilde bař edebilme mūcadelesi olduėunu, yani ruminasyonun bir anlamda organizmaya yardımcı bir eylem, bir savunma mekanizması řeklinde dūřünūlebileceėini belirtilmektedir (Karatepe, 2010). Ancak bazı deneysel çalıřmalar ruminasyon yařayan bireylerin kendilerine karřı daha eleřtirel bir tutum sergiledikleri, yařamıř oldukları olumsuzluklar ile ilgili olarak kendilerini suçlayıcı bir tutum aldıkları rapor edilmiřtir. Var olan sorunları olduklarından daha karamsar ve iřin içinden çıkılamaz bir řekilde dūřünen ruminatörlerin etkili bař etme yöntemlerini kullanmadıkları ya da çok az kullandıkları tespit edilmiřtir (Nolen-Hoeksema, 1991). Ruminasyonun bir anlamda kiřinin bař etme yeteneğinde azalmaya, karamsar bir tavır sergilemeye, bařa çıkma konusunda kendine güvensiz ve özūme yönelik davranıřlarda isteksizliėe sebep olduėu belirtilmiřtir (Lyubomirsky, Tucker, Caldwell ve Berg, 1999).

c. Davranışsal Tutumlarda Azalma

Yapılan araştırmalar bir davranışın sergilenmesi için o davranışın birey için anlamsal bir değerinin olması gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanı sıra bireyin davranışın yapılabilir olup olmadığına ya da kendi hedefi için uygulandığında ne anlama geldiğine dair dūřüncesi davranışın gerçekleştirilmesi bakımından önemlidir (Lyubomirsky ve Nolen-Hoeksema, 1993). Depresyonun önemli belirtilerinden olan isteksizlik, hareketsizlik, her daim yorgunluk hastalığın iyileşmesi sürecinde önemle üzerinde durulması gereken noktalardan biridir. Bu durumun önemini fark eden davranışçı ve bilişsel terapistler, hastanın davranışta bulunma ve istedik aktivitelere katılma gibi özelliklerini terapinin önemli bir öğesi olarak görmüşlerdir (Williams ve Jarrett, 2005). Depresif dönemde hastaların yukarıda bahsedilen hareketsizlik hallerinin ruminatif dūřünceler ile ilişkili olup olmadığına dair yapılan çalışmalarda, ruminasyonun genel karakteristiği olan kendisine ve depresyon semptomlarına tekrarlayıcı bir biçimde yaklaşan bireylerde, depresif durum ile mūcadele için cazip gelen etkinliklere katılma motivasyonlarının olmadığı görūlmüřtür (Benight ve Bandura, 2004).

Özellikle medikal hastalarda ortaya çıkan ruminatif dūřüncelerin hastalık ile bařa çıkılmasında önemli olan yardımcı tutumlarda azalmaya yol açtığı, bunun ise hasta

açısından olumsuz sonuçlar doğurduğu belirtilmiştir. Bu hastaların tanının konulması gibi önemli işlevleri ertelenmenin yanı sıra, bazı hastalıkların tedavi rejimine uyum sağlamada zorluk yaşadıkları tespit edilmiştir (Lyubomirsky, Kasri, Chang ve Chung, 2006). Ayrıca bir başka çalışmada tekrarlanan psikolojik stresör olarak adlandırılan ruminasyon, psikolojik bir sorunun tekrarlanan bilişsel gösterimlerine kaynaklık edebildiği gibi vücudun stres faktörlerini de aktive ettiğinden dolayı stres ile ilişkili çeşitli hastalıkların ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Kardiyovasküler, adrenal yorgunluk ve bağışıklık sistemi hastalıkları bu hastalıklara örnek olarak gösterilebilir (Watkins, 2008).

d. Sosyal Destekte Azalma

Tramvatik yaşantı geçiren bireylerle yapılan bir çalışmada ruminatif düşünce düzeyi yüksek olanların, ruminatif düşünce düzeyi düşük olanlara oranla sosyal destek almada yetersiz olduğu görülmüştür (Nolen-Hoeksema ve Davis, 1999).Yapılan başka bir araştırmada ise bireyin yaşamış olduğu olumsuz deneyim ile ilgili ortaya çıkan ruminatif tepkilerin, çözümün önemli bir parçasının ertelenmesine sebep olduğunu ortaya koymuştur (Worthington, 2006). Örneğin adaletsizliğe ilişkin ruminasyon öfke duymaya, olası zararlara ilişkin ruminasyon korku ve endişeye, affetmeye yönelik ruminasyon ise inciten kişinin affedilmemesine yol açmaktadır. Dolayısıyla yaşadıklarımıza ilişkin ruminasyon sosyal desteği direkt olarak etkilemektedir (Worthington, 2006). McCullough göre kişiler arası ilişkilerde ortaya çıkan pürüzlerle ilgili ruminasyon affetmeyi ertelerken, bireyin incindiği konu ile ilgili olarak sık sık düşünmesi, yaşanan olayda takılmasına yol açmakta ve karşıdaki kişiyi affetmesini engellemektedir (McCullough, 2000).

2.7.2 Öz-Denetimli Yürütücü İşlev Kuramı

Wells ve Matthews tarafından geliştirilen Öz-Denetimli Yürütücü İşlev Kuramı (The Self Regulatory Executive Function Theory S-REF) ruminasyonu Beck'in depresif şema teorisini temel alarak ele almış ve duygusal bozuklukları açıklamaya çalışmıştır. Model, teşvik edici ve istemli biliş kontrolünün rolü, prosedürel bilginin (inançlar) ve farklı bilgi-işlem seviyeleri arasındaki etkileşimin anlaşılması üzerinde durmuştur.

Kişinin benliği, kaygıları ve yaşadığı deneyimler hakkında tekrar tekrar, uzun süreli düşünmesi tüm insanlar tarafından sıkça yapılan zihinsel bir süreç olarak tanımlanmıştır. Bu süreç, psikoloji içerisinde birçok konuyu içine almaktadır. Sosyal biliş, duygu, motivasyon, öz düzenleme, hedefe ulaşma, stres, psikopatoloji ve zihinsel sağlık bunlara örnek verilebilir. Bu düşüncelerin ise endişe, ruminasyon, koruyucu biliş, duygusal işleme, bilişsel işleme, yansımaya ve problem çözme gibi yapıları içerdiği belirtilmiştir (Wells ve Matthews, 1996).

Bu kurama göre ruminasyon bir baş etme mekanizmasıdır. Bu mekanizma iç-düzenleyici tutum olarak üst bilişsel inanışlardan beslenir. Bu inanışlar öncelikli olarak gösterilen tutumun mantıksal bir açıklamasını ortaya koyar. Bu açıklama hasta için ruminasyonun neyi ifade ettiği ya da neden bu tutuma başvurduğu ile alakalıdır. “Geçmişle alakalı ruminasyonlar gelecekte olması muhtemel hatalarımı ve başarısızlıkları engellemede yardımcı olur” cümlesi hastaların neden tekrarlayıcı düşünceye kapıldıklarına dair üst bilişsel ifadesi olduğu belirtilmektedir (Papageorgiou ve Wells, 2001).

Kurama göre alt seviye süreçlerinin kişinin kendiliği ve hedefleri arasında bir farklılık ortaya çıkmasıyla da ruminasyon sürecine girebileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla tekrarlayıcı düşünceler benliğin hali hazırdaki durumu ile arzu edilen durum arasında bir farklılık ortaya çıktığında, yani bireyi bir anlamda tehdit eden bir durum ortaya çıktığında amaca yönelik olmayan baş etme girişimleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Öz-Denetimli yürütücü işlev teorisi, depresyondaki duygusal düzenleyici mekanizmalar üzerinden ruminasyon içeriğini ve sürecini açıklamaya çalışmıştır. Ruminasyonu duygu odaklı baş etme döngüleri tarafından kontrol edilen bilinçli bir tercih ve savunma stratejisi olarak değerlendirilirken, diğer taraftan, alt seviye ağları ile ortaya konan, kendine has bir yapı ile zorunlu bir süreç olarak değerlendirmektedir (Matthews ve Wells, 2004).

Sonuç olarak kuram ruminasyonun anlamsal karşılığını kişinin öz güven ve yeterlilik duygularının sarsılması ile tetiklenen, kişide hali hazırdaki durum ile ideal durum arasında oluşan farklılık ile ortaya çıkan bir algı olduğu belirtilmiştir (Self-discrepancy). Dolayısıyla, ruminasyonun içsel motivasyonlarla varlığını sürdürdüğü ve birbiri ile alakalı farklı içsel süreçlerle oluşturulan bilişsel bir model olduğu söylenebilir.

2.7.3 Hedefe İlerleme Kuramı

Nolen-Hoeksema'nın Tepki Biçimleri Teorisine yeni bir bakış getiren Hedefe İlerleme Kuramı (Goals Progress Theory), ruminasyonun bireyin hedeflerine ulaşmada herhangi bir ilerleme olmadığı durumda ortaya çıktığını belirtmiştir. Martin ve Tesser'e (1996) göre ruminasyon özetle bir Zeigarnik etkisidir. Zeigarnik tamamlanmamış görevlerle ilgili bilgilerin tamamlanmış görevlerle ilgili bilgilerden daha çok ve daha uzun süre bellekte kalma eğilimi göstermesidir. Hedefe ilerleme kuramı açısından ruminasyon aslında henüz ulaşılmamış yüksek hedefler hakkında tekrar tekrar düşündürmektedir.

Ruminasyon, yalnızca bir hedefe ulaşmada karşılaşılan başarısızlıkla tetiklenmez, aynı zamanda bireyin ilerleme standardına uygun oranda hedefe ilerleme sağlanmadığında da tetiklenir. Hedefe ulaşmada kişi izleyeceği yol hakkında, açık, tutarlı erişilebilir bir bilgiye sahip değilse de ruminasyon oluşabilir. Bu durumda birey tepkisel olarak hedefe giden yolları tekrar değerlendirir. Ancak bu değerlendirme ve yeniden yapılandırma uzun sürerse ruminasyon oluşabilir (Carver ve Scheier, 1990).

Görüldüğü gibi, hedefe ilerleme görünümü bağlamında, ruminasyon kendi kendini düzenleyen bir biçimdir (Wells ve Matthews, 1994). Hedefe ulaşamayan bireyler hedefle ilgili bilgileri yeniden düzenler, gözden geçirir, yeni alternatif yollar arar, yeni davranışlar düzenler ve hedefin istenirliği sorgulanır. Bu aktiviteler uzun sürdüğünde ruminasyon oluşumuna sebep olabilir. Ancak bu durum aynı zamanda sorun çözmeyi de kolaylaştırabilir. Bireyin hedefleri için doğru yolda ilerlemesine yardımcı olur (Bowden ve Beeman, 1998). Ruminasyon kuramı bakımından tamamen zararlı bir tutum olarak ele alınmamaktadır. Ruminasyonun kişiyi hedeflerine doğru yönlendiren fonksiyonunun olduğunu ve bu fonksiyonun kişi için yüksek mertebeden bir amaca ulaştığında, ona karşı yeterli ilerleme kaydettiğinde veya vazgeçtiğinde sona erdiği belirtilmiştir (Martin ve Tesser 1996).

Hedefe ilerleme kuramına göre bireyin hedefe ulaşması için en az iki genel beceriye ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Birincisi hayal kırıklıklarına ve dikkat dağınıcılara rağmen ve tekrar hedefe doğru odaklanmaya yeteneğidir. Örneğin, bireylerin bir bölümü yazma hedefi varsa, internette sörf yapmak, televizyon izlemek, yürüyüşe çıkmak gibi çeldiricilere vakit ayırıyorsa hedefe ya ilerleyemez ya da çok az

ilerler. İkincisi ise hedefin peşinden bir süreliğine kurtulma yeteneğidir. Bu beceri hayati öneme sahiptir ve hedefe ulaşmak için kurulan stratejiler çalışmadığında önemlidir (Papageorgiou ve Wells, 1999). Hedefe yönelik ilerleme kaydedilmemesi, oluşturulan stratejilerin işe yaramaması sonucu birey stratejilerini, durumunu tekrar değerlendirebilmesi için bir süreliğine çalışmasını durdurması gerekmektedir (Papageorgiou ve Wells, 1999).

Kuram bireyde hedefe yönelik olarak atılan adımlarda başarılı bir süreç devam ediyorsa ruminasyonun ortaya çıkmayacağını belirtmiştir. Ancak içsel tasarımlarda hedefe doğru giden yolda bir aksama meydana gelirse ruminasyon ortaya çıkacağını belirtmiştir. Bireyin hedefi için çabaları ne zaman sonuç verirse, problem çözümlerse ancak o zaman ruminasyon duracaktır (Martin, Shrra ve Startup, 2004).

Hedefe ilerleme kuramına göre, bireyler hedeflerine ulaştıklarında ya da hedefe yönelik atılan adımların doğruluğuna, ilerlemenin varlığına inandıklarında ruminasyonu bırakırlar. Durum açık olduğu sürece, başarı ve ilerlemenin değerlendirilmesi kolaydır. Örneğin, bireyin beş kilo zayıflama istemesi durumunda ve buna ulaştığında başarılı olmuştur. Ancak daha sağlıklı olmak gibi sınırları belli olmayan hedefi varsa hangi şartlar altında hedefe ulaşmış ulaşmadığını anlamayacaktır. Dolayısıyla bireylerin öznel ruminasyonu durdurma kurallarından başka güvenecekleri bir şey yoktur (Papageorgiou ve Wells, 1999).

Duygudurum teorisi bağlamında öznel durdurma stratejisi geliştirmiş ve kişinin ruminasyon ve endişe durumundan kurtulmak için iki farklı strateji (Durdurma Kuralı) uyguladığı belirlemiştir (Davey, Startup, Zara, MacDonald ve Field, 2003). Bunlardan birincisi yeterlilik kuralıdır (the enough stop rule). Ruminasyonunu durdurma biçimi olarak bunu tercih eden bireyler kendilerine şu soruyu sorarlar “Bu sorun hakkında yeterince düşündüm mü” Bu sorunun cevabı olumsuzsa kişi yaşamış olduğu süreçte kalır. Kişi bu cevabı verdiği sırada olumlu ya da olumsuz bir ruh haline sahip olabilir. Eğer olumlu bir ruh haline sahipse olumlu cevapla birlikte yeterince düşündüğüne karar verir ve süreci durdurur. Bir diğer durdurma stratejisi ise “yararlılık kuralı” (the enjoy stap rule) olarak tanımlanmıştır. Bu kural içerisinde sorulması gereken “Sorun hakkında düşünmekten keyif alıyor muyum?” sorusudur. Bu soruya, kişinin ruh halini kontrol ederek, vereceği cevap sürecin gidişatını belirleyeceği belirtilmiştir. Kendini iyi hisseden bireyin olumlu yanıtı ile sorunu

düşünmeye devam ederken, kendini iyi hissetmeyen bireyler sorunu düşünmekten keyif olmadıklarını fark ettiklerinde süreci durduracaklardır (Davey ve diğerleri, 2003).

Bir veri olarak duygu durum kullanılması teorisi, ruminasyonun veya yüksek endişenin gerçek manada sorunla, durdurma kuralları ile veya kişinin genel ruh haliyle alakalı olmadığı vurgulanmıştır. Bunun yerine durdurma kurallarının tercihi sırasında kişinin ruh hali ile ilgili olduğu belirtilmiştir. Yararlılık kuralı ile birlikte olan olumlu ruh hali ve yeterlilik kuralı ile birlikte olan olumsuz ruh hali ruminasyonun devamını sağlayan faktördür. Olumsuz ruh hali ile genelde yüksek endişe ve ruminasyon olduğu kabul edilirse, bu tür düşünceleri durdurmak için yeterlilik kuralının kullanılması düşüncenin devam etmesini sağladığı ifade edilmektedir (Karatepe, 2010).

2.7.4 Üzüntü İlişkili Ruminasyon Kuramı

Conway ve diğerleri (2000) tarafından ortaya atılan Üzüntülü İlişkili Ruminasyon Kuramına (Rumination on Sadness Theory) göre, ruminasyonun oluşumu bireyin anlık üzüntüleri, sıkıntıları ile bağlantılı olan ya da olabilecek çevresel koşullarla ilgili tekrar eden düşüncelerdir. Bu düşünceler,

- 1- Kişinin olumsuz duygularının içeriği ve öncülleri ile ilgilidir.
- 2- Hedefe yönelik değildir ve telafi edici eylem planlarına götürmezler.
- 3- Devam ettiği sırada sosyal olarak paylaşılamazlar.

Bu tanıma göre, ruminasyon üzüntü üzerinden negatif içeriğe sahiptir, problemin çözülmesini kolaylaştırmaz, kendisine ya da duruma dayanan görev odaklı hedefleri açıklayamaz ve kişinin güvenini yitirmesine neden olur. Kuramın Nolen-Hoeksema tarafından ortaya atılan tepki biçimleri teorisiyle benzer yanları bulunmaktadır. Temel vurguladığı nokta ruminasyonun depresyona karşı bilişsel bir yatkınlık oluşturmasıdır. Bu yönü ile tepki biçimleri teorisinden ayrılmaktadır. Tepki biçimleri teorisinde ruminasyonun sosyal olarak paylaşılması ve ilişkilerde ifadelendirilmesi ruminasyon kavramı içerisinde değerlendirirken, üzüntü ilişkili ruminasyon teorisinde duygusal olarak dışa vurum ve paylaşımın farklı şeyler olduğunu belirtmektedir. Ayrıca dışavurumun olumsuz bir durum olmadığını vurgular. Bu nedenle kuram ruminasyonun içsel olarak incelenmesi gerektiğini belirtir.

(Conway ve diğeri, 2000). Depresif semptomlar taşıyan, iç dünyaları hakkında daha yoğun düşünen, kim olduklarına dair sorunsal düşünceleri olan bireylerin daha fazla ruminasyon eğilimi olduğu, daha fazla hayal kurdukları ve genellikle bu hayallerin kendileri ile ilgili olduğu tespit edilmiştir (Conway ve diğeri, 2000).

2.7.5 Stres Tepkisi Ruminasyon Kuramı

Stres Tepkisi Ruminasyon Kuramı (The Stress Reactive Model Of Rumination) Beck'in bilişsel kuramını temel olarak ve Nolen-Hoeksema'nın Tepki Stilleri Kuramına benzeyen bir yapıda oluşturulmuştur (Smith ve Alloy, 2009). Ancak tepki stilleri kuramından ruminasyonu ele alış tarzları bakımından farklılık göstermektedir. Ruminasyonu tepki stilleri kuramındaki gibi depresyona verilen bir tepki değil, bireylerin yaşamış olduğu olumsuz tecrübelerle karşı bir tepki olduğu belirtilir. Yaşanmış olumsuz olaylara karşı verilen bu tepki depresyonun başlamasında bir basamak teşkil etmektedir (Smith ve Alloy, 2009).

Yine kuram bağlamında yapılan bir çalışmada deneklerin 2,5 yıl süresince genel yaşam koşulları takip edilmiş, yaşamış oldukları olumsuz tecrübelerle, stres yaratan olaylara karşı olumsuz tepki veren, olumsuz yorumlama eğilimi bulunan ve bunu tekrarlayan düşünce biçiminde yanıtlayan bireylerin daha önce herhangi bir şekilde depresyon yaşamamış olsalar bile diğer bireylere nazaran daha fazla majör depresyon epizodu yaşadıkları görülmüştür (Alloy, Abramson, Safford ve Gibb, 2006).

2.7.6 Olay Sonrası Ruminasyon Kuramı

Olay Sonrası Ruminasyon Kuramı (Post-Event Rumination Theory) sosyal fobi ile ilgili çeşitli çalışmaların ortak görüşleri ile şekillenmiştir. Kuram ruminasyonun temel sebebinin bireylerin sosyal yaşamlarında var olan sorunlardan kaynaklandığını ifade etmiştir. Ruminasyon ile ilgili olarak yeni bir tanım getirmemiş ancak kavramın bir yönüne yani sosyal değerlendirilme anksiyetesi yönüne dikkat çekmiştir. Sosyal anksiyete ile ilgili yapılan birçok çalışmada kaygılı bireylerin kendi algılarına göre utanç verici veya sıkıntılı sosyal durumlardan sonra ilgili olayı daha çok düşündüğü görülmüştür (Karatepe, 2010). Olay sonrası yaşanan ruminasyonda kişinin yaşamış olduğu anı tekrar canlandırması, detayları gözden geçirmesi, olaya bir şekilde müdahil olmuş ya da şahit olmuş kişilerin olaya katkıları ve onların olayı nasıl değerlendirdiği ile ilgili tekrarlayıcı düşünceler vardır (Karatepe, 2010). Kurama göre ruminasyon bireylerin yaşamış olduğu olumsuz tecrübelerin tekrar tekrar

düşünülmesine sebep olurken, olaydan çıkarım olarak bireyin kendisini suçlaması görülür.

Sosyal anksiyetesi olmayan bireylerde olumsuz yaşam tecrübeleri, stres verici ilişkiler daha sonra olayın tekrar gözden geçirilmesi ve benzer durumlarda yapılabilecekler ile ilgili yeni davranışlar geliştirilmesi, yeni stratejiler geliştirilmesi ile sonuçlanırken, sosyal anksiyetesi olan bireylerde bu durum, olayı daha yıkıcı olarak değerlendirmesine, olumsuz başka sonuçlar elde etmesine, yapması gereken rutin faaliyetlerden uzaklaşmasına ve hatta ilişkilerinde bozulmalara neden olmaktadır (Clark, 2001).Teori bağlamında yapılan bir çalışmada, ruminatif düşünce oluşturma yapısına sahip bireylerin, sosyal kaygısının yüksek olduğu, genellikle olumsuz ve gerçek olmayan düşünceler oluşturdukları ifade edilmiştir (Karatepe, 2010)

2.8 Tekrarlayıcı Düşünce Biçimleri ve Ruminasyon

2.8.1 Endişe

Olumsuz temalar üzerine tekrar eden düşünme çoğu duygusal bozukluğun bir özelliği olup, bunun bir ortak yapı (transdiagnostik) olduğu düşünülmektedir (Thomas ve Watkins, 2008).

Endişe ve ruminasyon, tekrarlanan olumsuz düşüncenin iki yaygın olarak araştırılan formlardır. Endişe, "negatif yoldan yüklü ve nispeten kontrol edilemeyen düşünce ve görüntü zincirleri" olarak tanımlanmıştır. (Stout, Shackman, Johnson ve Larson, 2015). Sonucu kesin olarak belli olmayan, birkaç olumsuz sonuç ihtimali taşıyan sorunlar ile ilgili yoğun düşünce aktivitesini olarak değerlendirilir. Araştırmalar son zamanlarda endişe ve ruminasyonun çeşitli derecelerde ortak süreçler paylaştıklarını ortaya koydu. Aşırı genelleştirme yapma, olumsuz uyarı üzerinde konsantrasyon, dikkat zayıflığı ve dolayısıyla problem çözme yeteneğinde azalma bu noktalardan bazılarıdır (Watkins ve Teasdale, 2001). Klinik olmayan bir örnekleme yapılan bir çalışmada endişe ve ruminasyonu karşılaştırmış, bir dizi değerlendirme ve strateji üzerinde herhangi bir fark bulunmamıştır (Watkins, Moulds ve Mackintosh, 2005). Tek kopyalanmış yönlendirmenin, gelecek odaklı endişe ve geçmiş odaklı ruminasyon endişesi olduğuna dikkat çekmektedir. Örneğin bir birey için toplum önünde konuşma ve burada konuşurken bir sorun yaşama ihtimali endişe için örnek

verilirken, geçmişte yaşamış olduğu bir olayla ilgili olarak olayın niçin meydana geldiğinin sorgulanması, sürecinin nedeni hakkında düşünmesi ruminasyona işaret etmektedir (Papageorgiou ve Wells, 1999). Endişenin altındaki motivasyon kişinin tehlikeli olabilecek durumlara karşı hazırlık yapmasıdır. Bir anlamda bireylerin gelecekte ortaya çıkabilecek olumsuz olaylara hazırlık yapmasıdır (Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008).

Birey yaşamış olduğu olumsuzlukla ruminasyon ile yüzleşir. Ancak bu yüzleşme sonucunda kişi sorununu çözmek için alternatif bir yol ya da harekette bulunmaz. Yani ruminasyon deprese bireyi yavaşlatan, geri çekilmeye ve hareketsizliğe iten kendince mantıklı çeşitli kanıtlar üretir. Bu kanıtlar kişiyi soruyla uğraşmaktan veya çözmeye çalışmaktan vazgeçiren kanıtlardır. Mücadelenin kaybedeceğine dair bu kesinlik, ortaya çıkabilecek belirsizlik durumundan daha rahatlatıcıdır. Bu kesinlik ayrıca ruminasyonun artmasına ve geri çekilmeye sebep olur. Böylelikle geri çekilme rahatsızlık veren durumla yüzleşme zorunluluğunu ortadan kaldırır (Lyubomirsky ve Nolen-Hoeksema, 1993).

Ruminasyon ve endişe, kişinin yaşamış olduğu ya da yaşayacağı durum ile ilgili olarak ortaya çıkan belirsizlik bundan da öte kontrol edilemezlik duygularının hissedilme derecesi ile de birbirinden ayrılabilir. Ruminasyon sırasında birey için önemli olan durum hakkında, kontrol edilemez ve değiştirilemez bir duygu söz konusudur. Endişe durumunda bireyler kontrol ile ilgili belirsizlik yaşarlar ancak bunun çeşitli çalışmalarla değiştirebileceğini yani kontrolü kendi eline alabileceğine dair düşünceleri vardır (Barlow, 2002). Zaman zaman endişenin ruminasyona ruminasyonun da endişeye dönüştüğü durumlar oluşabilir. Örneğin, matematik yazılısından düşük not alacağından endişe duyan bir öğrenci yazılının iyi geçmesi ile bu düşüncesi ortadan kalkabilir, yazılısı iyi geçmemişse zayıf alma ihtimali ve dönem uzama ihtimali ortaya çıkmışsa, dönemin uzaması ve kendisine getireceği olumsuzluklar ile ilgili düşünmeye başlamışsa endişe ruminasyona dönüşebilir. Öğretmenini sınıfta herkesin geçeceğine dair açıklaması ruminasyonu ortadan kaldırabilir (Lyubomirsky ve Nolen-Hoeksema 1993).

2.8.2 Olumsuz Otomatik Düşünceler

Nolen-Hoeksema (2004) olumsuz otomatik düşünceler (Negative Automatic Thought) ile ruminasyon arasındaki temel farklılığın içeriği olduğunu belirtmektedir.

Ruminasyon yaşanan olumsuz tecrübelerin bireyde yarattığı olumsuz duygular ve bununla ilgili olarak sebepler, sonuçlar ve anlamsal olarak neler ifade ettiği ile ilgili tekrar eden bir süreçtir. Ancak otomatik düşünceler daha çok yetersizlikler ve kişisel kayıp üzerinde durmaktadır. Zamansal olarak da birbirinden farklılık gösterir. Otomatik düşünceler kısa bir süreliğine, gelip geçici ve yaşanan yetersizlikler üzerine yoğunlaşan bir düşünce biçimi iken, ruminasyon oldukça uzun süren, kişinin tek başına bir aktivitesi olabilen tekrarlayan düşüncelerdir. İçerik ve zamansal olarak farklılık gösteren ruminasyon ve olumsuz otomatik düşünceler, bazen içi içe bulunabilir. Özellikle negatif otomatik düşünceler tekrar eden ruminasyon içerisinde görülebilir. Kişinin zaman zaman söylemiş olduğu, onu farkında olmadan olumsuz yönde etkileyen ve davranış geliştirmesine sebep olabilecek “Beni hiç kimse anlamıyor” cümlesi otomatik düşünceye örnek olarak verilebilir.

2.8.3 Kendine Odaklanma/ Kendine Odaklanmış Dikkat

Kendine odaklanma, bireyin kendi tutum, davranış ve içsel algıları gibi birçok yönü olabilen kendine ait durumlar için dikkatin artması halidir. Ruminatif düşünce ve öz odaklanma (Self Focused/Attention) tarzı arasında kavramsal bir ayrım yapılabilir. Kendine odaklanmanın temel noktası, başarısızlıktan sonra ideal ve gerçek durum arasındaki uyumsuzlukların azaltılması üzerine olmasına rağmen, ruminasyonun odağı daha spesifik ve her zaman bir sorundan sonra ortaya çıkmayabilir, sorun çözme biçimi ile ilgili olabilir (Matthews ve Wells, 2000).

Ruminasyon ayrıca, özel benlik bilincinden, ruh halinden bağımsız olarak kendinden odaklanma ve kendi kendini analiz etme eğilimlerinden ayırt edilebilir.

Nolen-Hoeksema'nın ruminasyon ile ilgili yapmış olduğu kontrol çalışmaları ruminasyon depresif ruh halinin önemli bir belirleyicisi olmasına rağmen, özel benlik bilinci ile ilgili istatistikler depresyonun önemli bir belirleyicisi olmadığını tespit edilmiştir (Matthews ve Wells, 2000).

Bu ayrımlara ek olarak Papageorgiou ve Well (2001) çalışmalarında depresyon dönemindeki ruminasyonun tümünün kişinin kendi ile alakalı olumsuz düşünceler içerdiği varsayılsada, ruminasyonun tüm formlarının kişinin kendi ile alakalı düşünceler olmadığı belirtmişlerdir. Örneğin bireyler son büyük savaşın insani etkileri üzerinde uzun uzun düşünebilirler. Depresif ruminasyon özellikle kendine

odaklanmayı ve negatif değerlendirmeyi, davranışları, durumları, yaşam stresörlerini ve başa çıkma konusunda olumsuz değerlendirmeleri kapsar, bu yüzden öz odaklanma ruminasyonun bir bileşenidir ki, bu bileşen ruminasyonun sadece bazı formlarını birbirine bağlar (Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1993).

2.8.4 Obsesyon

Obsesyon bireyde istem dışı oluşan ve çoğu kişide anksiyete ya da sıkıntıya neden olan, yineleyici ve sürekli düşünceler, dürtüler ya da düşlemlerdir (Köroğlu, 2013). Kişi bu düşünceleri, dürtüleri ya da düşlemleri önemsememeye, bunları baskılamaya, başka bir düşünce ya da eylemle etkisizleştirmeye çalışır. Obsesyonları genellikle bir tepki mekanizması takip eder. Obsesyona tepki olarak ortaya çıkan kompulsiyon bireyin katı bir biçimde uygulaması gereken kurallara göre yapmaktan kendini alıkoyamadığı yineleyici davranışlardır. Örneğin, el yıkama, düzene koyma, kontrol etme ya da zihinsel eylemler olan dua etme, sayı sayma, bir takım sözcükleri sessiz bir biçimde söyleyip durma gibi (Köroğlu, 2013).

Obsesyonlar kişiye yabancı gelen düşünce içerikleridir. Obsesyonlar kişinin kontrolünde olmadığı gibi, istediği tarzda bir düşünce de değildir. Ruminasyon ise bilerek başlatılan, sorun karşısında düşünme motivasyonu var olan, en azından başlangıç döneminde kontrol altında görülen düşüncelerdir (Matthews ve Wells, 2004). Obsesyon başlı başına bir stres kaynağı iken, ruminasyon stresli bir duruma tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Olumsuz bir duruma tepki olarak ortaya çıkan ruminasyon depresyonun uzamasına neden olurken, bu duygu durumu ile başa çıkabilecek yardımcı tutumları engellemektedir ve genellikle çevresel faktörlerle beslenmektedir. Obsesyonlar ise sıkıntıyı nötralize edecek bir takım davranışlarla sonuçlanır ve aynı davranışlarla beslenir ve sorunu kendi içyapısı içinde artıran bir yapıya sahiptir.

Birbirinden farklı noktaları olan iki terim, bazı açılardan ise birbirine benzemektedir. Her ikisinde de kişilerin sorunları karşısında bu düşünce sistemleri ile baş edebileceğine olan inanç ve sonuçta karşılaşılan olumsuz durum buna örnek olarak gösterilebilir (Papageorgiou ve Wells, 2001).

2.8.5 Bireysel Farkındalık

Bireysel farkındalık (Private Self-Consciousness) kavramı bireyin kendi ile ilgili bileşenlerine yönelmesini ifade etmektedir (Carver, 2003) Bu bileşenler kendi duyguları, dış görünüşü, başkalarının gözünden nasıl görüldüğü ve algılandığı, kendi içsel deneyimleri olabilir. Ruminasyon açısından değerlendirildiğinde bireysel farkındalık içerisinde olumlu ve olumsuz durumları barındırdığından ruminasyon bireysel farkındalığın alt boyutu olarak kabul edilebilir. Ayrıca ruminasyonun bireysel farkındalığa göre depresyonu daha fazla tetiklediği tespit edilmiştir (Nolen-Hoeksema 2004). Araştırmalar ruminasyonun bireysel amaçlar ile uyumsuz ya da engelleyici bir durum ortaya çıktığında başladığını ve yönelmenin dışında başa çıkma, stres duygu durum gibi faktörler barındırdığını bana karşı bireysel farkındalığın kendine yönelik olurken duygu durumdan bağımsız olması iki kavramın ayrılan diğer noktalarıdır. Ruminasyonun bireysel farkındalığın hali hazırdaki durumuyla ve olumsuz yapıları ile ilgili hoşnutsuzlukla başlatılan alt bölümü olabilir (Karatepe, 2010).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin analizi ile ilgili bilgi verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli Karasar'a (2015) göre iki veya daha çok değişken arasında birlikte değişim varlığının ve/veya bu değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir.

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Ondokuz Mayıs Üniversitesinin çeşitli bölümlerinde okuyan öğrenciler oluşmaktadır. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış ve üniversitenin Bilgisayar Programcılığı, Resim Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sınıf Öğretmenliği, Makine Mühendisliği, Hemşirelik, Mimarlık, Halkla İlişkiler ve Tarih bölümlerinde okuyan 427 öğrenci örnekleme olarak alınmıştır. Bu öğrencilerden 221 kadın 206'sı erkek öğrencidir. Tablo 1'de araştırmanın çalışma grubuna ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1: Araştırma Örnekleme

Bölüm	Öğrenci Sayısı	%
Bilgisayar Programcılığı	67	15,7
Resim Öğretmenliği	67	15,7
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	58	13,6
Sınıf Öğretmenliği	36	8,6
Makine Mühendisliği	46	10,8
Hemşirelik	34	8
Mimarlık	35	8,2

Halkla İlişkiler	39	9,1
Tarih	45	10,5
TOPLAM	427	100

3.3 Veri Toplama Araçları

3.3.1 Yetişkin İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği

Ersanlı, Yılmaz ve Özcan (2008) tarafından geliştirilen “Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar” ölçeği 61 maddeden oluşmaktadır. Likert tipi derecelendirme kullanılan ölçekte (1) Kesinlikle katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3)Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Tamamen Katılıyorum şeklindedir. 3 madde tersten kodlanmaktadır. Değerlendirmede ölçekten alınabilecek en yüksek puan 305 iken en düşük puan 61’dir. Yüksek puan yüksek algılanan duygusal istismar düzeyini ifade ederken düşük puan düşük istismar düzeyini ifade etmektedir. Ölçeğin güvenilirliğine, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ve test tekrar test kararlılık katsayısı hesaplanarak bakılmıştır (Ersanlı ve diğ., 2008). Ölçeğin iç tutarlık katsayısı $\alpha = .95$ bulunmuştur. Test tekrar test kararlılık katsayısı .76’ dır. Ölçeğin yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Varimax dik döndürme tekniği ile yapılan faktör analizi sonucuna göre varyansın, %40.56’sını açıklayan ölçeğin tek faktörlü olduğu görülmüştür.

3.3.2 Ruminasyon Ölçeği Kısa Formu

Bu çalışmada Ruminasyon Ölçeği Kısa Formu kullanılmıştır. Ölçek bireylerin bir olayın nedenlerini, sonuçlarını, etkilerini ve bulunduğu durumu tekrar edici biri şekilde düşünme düzeylerini ölçmektedir. Ölçek Treynor ve diğerleri (2003) tarafından Ruminasyon Ölçeği Uzun Formunda bulunan depresif semptomlarla benzerlik gösteren 12 maddeyi çıkararak oluşturulmuştur. Ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Ruminasyon Ölçeği Kısa Formu Likert tipi bir yanıtlama sistemine sahiptir. 1=Hiçbir zaman, 2=Bazen, 3=Çoğunlukla, 4=Her zaman şeklinde sıralanan cevapların katılımcılardan kendilerini en çok ifade eden seçeneği işaretlemeleri istenmektedir. Değerlendirilmesi yine aynı şekilde “Hiçbir zaman” 1 puanla değerlendirilirken 4 puan “Her zaman” seçeneğine verilir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan ruminasyon düzeyinin yüksek

olduğunu göstermektedir. Ölçeğe Temel Bileşenler Analiz uygulanmış ve ölçeğin Derinlemesine Düşünme ve Saplantılı Düşünme olmak üzere iki faktörlü yapıya sahip olduğu bulunmuştur. Her bir faktör beş maddeden oluşmaktadır. (Treynor, Gonzales ve Nolen-Hoeksema, 2003)

Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını Türkiye’de Erdur-Baker ve Bugay (2012), tarafından gerçekleştirilmiştir. Geçerlilik çalışmaları kapsamında Treynor ve arkadaşları tarafından belirlenen iki faktörlü yapının Türk örnekleminde benzer olduğu görülmüştür. Ölçeğin güvenilirlik analizleri sonucunda ise ölçeğin tümü için Cronbah alfa iç tutarlılık katsayısının 85, derinlemesine düşünme alt ölçeği için 77, saplantılı düşünme alt ölçeği için ise 75 olduğu rapor edilmiştir.

3.3.3 Bilgi Formu

Bilgi formu araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin bazı kişisel ve demografik özelliklerini öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır (Ek.3). Bilgi formunda, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne- baba eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzeye ilişkin sorular yer almaktadır.

3.4 Verilerin Toplanması

Verilerin elde edilmesi aşamasında, kullanılması planlanan veri toplama araçlarını geliştiren ya da uyarlayan kişilerle irtibata geçilmiş, ölçeklerin kullanılması ile ilgili izinler istenmiştir. Daha sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi’nin değişik bölümlerde okuyan öğrencilere ölçekleri doldurma bilgisi verilerek ölçeklerin uygulanma süreci tamamlanmıştır. Ölçekler 2016-2017 Eğitim öğretim yılında bahar döneminde okuyan öğrencilere araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Öğrencilerin envanteri samimi bir şekilde doldurmalarını sağlamak amacıyla kimlik bilgilerini belli edecek hiçbir bilgi istenmemiştir.

3.5 Verilerin Analizi

Veriler araştırmacı tarafından Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (SPSS 20)’ ye aktarılmış ve istatistiksel analizler bu programla gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde parametrik ya da non-parametrik testlerden hangisinin kullanılacağına karar verebilmek amacıyla bir dizi başlangıç analizi gerçekleştirilmiştir. Başlangıç analizlerinde aykırı değerler ve normallik varsayımı kontrol edilmiştir. Bu doğrultuda ölçeklerden alınan puanların homojenliği, basıklık (kurtosis) ve çarpıklık

(skewness) değerleri hesaplanmıştır. Ölçeklerin arpıklık ve basıklık değerleri hesaplandığında Algılanan Duygusal İstismar leğinde arpıklık değerinin 585, basıklık değerinin .430 ; Ruminasyon leği Kısa Formu ise arpıklık değerinin .096, basıklık değerinin -.317 olduğu görülmüştür. Basıklık ve arpıklık değerlerinin -1 ve +1 arasında olması dağılımın normalliğine işaret ettiğinden (Büyüköztürk, Köklü ve okluk, 2015), bu araştırma içinde verilerin normal dağıldığı görülmektedir. Araştırmanın amacına uygun olmak üzere Frekans Analizleri, çok değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) ve Pearson Momentler arpım Korelasyonu Katsayısı kullanılmıştır. Denenceler. 05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın denencelerini sınamak üzere yapılan istatistiki analizlere ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Denence 1. Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi Yüksek Olan Öğrencilerin, Ruminasyon Düzeyleri de Yükseklerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi arasındaki korelasyon testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Düzeyi Arasındaki İlişkisi

Pearson korelasyon	Önem Seviyesi	
.328	.001*	Önemli

p< .001

Araştırmaya katılan öğrencilerin algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi arasındaki ilişki $r=.328$ olarak bulunmuştur. ($p< .001$) Öğrencilerin algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Denence 2. Kadın Öğrencilerde Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Düzeyi Erkek Öğrencilerden Yükseklerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı Tablo 3’de, algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyinin cinsiyete göre yapılan MANOVA analizi Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 3: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Dağılım Sonuçları

Cinsiyet	N	%
Kadın	221	51.80
Erkek	206	48.2
Toplam	427	100

Araştırmaya toplam 427 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerden 221'i kadın olup, 206'sı erkektir. Böylelikle kadınlar toplam grubun %51,80'ini oluştururken, erkekler % 48,2'sini oluşturmaktadır.

Tablo 4: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Puanlarının Cinsiyete Göre Manova Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{x}	SS	F	p
Algılanan Duygusal İstismar	Kadın	221	130.43	34.10	2.21	.111
	Erkek	206	131.90	41.54		
Ruminasyon Düzeyi	Kadın	221	24.31	5.56		
	Erkek	206	23.36	5.20		

$P < .05$

Verilerin analizinde birden fazla bağımlı değişken veri normal dağılımlı ilişki testi MANOVA kullanılmıştır. MANOVA testi analiz sonuçları kadın ve erkek öğrencilerin duygusal istismar ve ruminasyon ortalama puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. (Wilks' $\lambda = .99$, $F = 2.21$, $p > .05$). Bu sonuçla birlikte algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Denence 3. Eğitimi Seviyesi Düşük Olan Annelerin Çocuklarının Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Düzeyi, Eğitim Seviyesi Yüksek Olan Annelerin Çocuklarına Göre Yükseklerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne eğitim durumu Tablo 5'de, yapılan istatistikî analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 5: Üniversite Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılım Sonuçları

Eğitim Durumu	N	%
Okur-Yazar Değil	12	2.8
Okur-Yazar, İlkokul Mezunu	217	50.8
Ortaokul, Lise Mezunu	172	40.3
Toplam	427	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne eğitim durumuna bakıldığında 12'sinin okur-yazar olmadığı, okur-yazar ve ilkököl mezunu olanların 217 kişi olduğu, ortaokul ve lise mezunu olanların 172 kişi olduğu ve üniversite mezunu veya üniversite okuyanların ise 26 kişi olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Manova Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	\bar{X}	SS	F	p
Algılanan Duygusal İstismar	Okur-Yazar Değil	12	151.75	43.87	1.46	.190
	Okur-Yazar, İlkokul Mezunu	217	132.00	34.66		
	Ortaokul- Lise Mezunu	172	128.56	42.36		
	Önlisans ve Üstü.	26	131.50	25.24		
Ruminasyon Düzeyi	Okur-Yazar Değil	12	26.17	5.750		
	Okur-Yazar İlkokul Mezunu	217	24.18	5.308		
	Ortaokul- Lise Mezunu	172	23.16	5.414		
	Önlisans ve Üstü.	26	24.62	5.622		

$P < .05$

Araştırma kapsamında yanıt aranan soru algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyinin anne eğitim seviyesine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğidir. Bu soruya yanıt bulmak için birden fazla bağımlı değişken veri normal dağılımlı ilişki testi MANOVA kullanılmıştır. MANOVA sonuçları öğrencilerin duygusal istismar ve ruminasyon ortalama puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür (Wilks' λ = .98, $F = 1.457$, $p > .05$).

Denence 4. Eğitimi Seviyesi Düşük Olan Babaların Çocuklarının Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Düzeyi, Eğitim Seviyesi Yüksek Olan Babaların Çocuklarına Göre Yükseklerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba eğitim durumuna Tablo 7'de, yapılan istatistikî analiz sonuçları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 7: Üniversite Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Dağılım Sonuçları

Eğitim Durumu	N	%
Okur-Yazar Değil	4	0.9
Okur-Yazar, İlkokul Mezunu	127	29.7
Ortaokul, Lise Mezunu	214	50.1
Ön lisans, Lisans, Yük. Lisans, Doktora	82	19.2
Toplam	427	100

Tablo 8: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Manova Testi Sonuçları

	Baba Eğitim Durumu	N	\bar{X}	SS	F	P
Algılanan Duygusal İstismar	Okur-Yazar Değil	4	179.25	45.74	1.96	.068
	Okur-Yazar, İlkokul Mezunu	127	131.69	37.18		
	Ortaokul- Lise Mezunu	214	131.48	38.93		
	Önlisans ve Üstü.	82	127.07	34.42		
Ruminasyon Düzeyi	Okur-Yazar Değil	4	27.00	2.83		
	Okur-Yazar, İlkokul Mezunu	127	24.46	5.13		
	Orta Okul- Lise Mezunu	214	23.37	5.70		
	Önlisans ve Üstü.	82	24.02	5.03		

Araştırma kapsamında yanıt aranan soru duygusal istismar ve ruminasyon düzeyinin baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğidir. Bu soruya yanıt bulmak için birden fazla bağımlı değişken veri normal dağılımlı ilişki testi MANOVA kullanılmıştır. MANOVA sonuçları öğrencilerin duygusal istismar - ve ruminasyon ortalama puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. (Wilks'λ = .97, F= 1.96, p> .05)

Denence 5. Algılanan Sosyo-Ekonomik Geliri Düşük Olan Öğrencilerin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Düzeyi Algılanan Sosyo-Ekonomik Geliri Orta ve Yüksek Olan Öğrencilere Göre Yüksek.

Araştırmaya katılan öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik gelir durumuna göre dağılımları Tablo 9’da, yapılan istatistiki analiz sonuçları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 9: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Sosyo-Ekonomik Durumuna Göre Dağılım Sonuçları

Algılanan Ek. Dur.	N	%
Düşük	32	7.5
Orta	377	88.3
Yüksek	18	4.2
Toplam	427	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik durumu verilerinde 32 öğrenci algılanan sosyo-ekonomik durumu düşük olarak belirtirken, 377 öğrenci orta ve 18 öğrenci yüksek olarak belirtmiştir.

Tablo 10: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Puanlarının Algılanan Sosyo-Ekonomik Durumuna Göre Manova Testi Sonuçları

	Ekonomik Durum	N	\bar{X}	SS	F	P
Algılanan Duygusal İstismar	Düşük	32	154.47	52.09	3.67	.006
	Orta	377	129.31	36.15		
	Yüksek	18	128.17	30.27		
Ruminasyon Düzeyi	Düşük	32	25.94	4.82		
	Orta	377	23.69	5.47		
	Yüksek	18	23.50	4.37		

Araştırma kapsamında yanıt aranan soru duygusal istismar ve ruminasyon düzeyinin algılanan sosyo-ekonomik durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğidir. Bu soruya yanıt bulmak için birden fazla bağımlı değişken veri

normal dağılımlı ilişki testi MANOVA kullanılmıştır. MANOVA sonuçları öğrencilerin algılanan duygusal istismar ve ruminasyon ortalama puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur (Wilks'λ = .96, F= 3.67, p< .05). MANOVA sonuçlarındaki anlamlı farklı derinlemesine incelemek için Tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11: Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon Puanlarının Algılanan Sosyo-Ekonomik Durumuna Göre Anova Testi Sonuçları

	Ekonomik Durum	N	\bar{X}	SS	F	P
Algılanan Duygusal İstismar	Düşük	32	154.47	52.09	6.76	.001
	Orta	377	129.31	36.15		
	Yüksek	18	128.17	30.27		
Ruminasyon Düzeyi	Düşük	32	25.94	4.819	2.60	.075
	Orta	377	23.69	5.47		
	Yüksek	18	23.50	4.37		

P<.05

Tablo 11'de görüldüğü gibi öğrencilerin duygusal istismar toplam puanı (F= 6.770 ; p<.05) algılanan sosyo-ekonomik duruma göre farklılık gösterirken, ruminasyon düzeyi (F= 2.600 ; p>.05) arasında farklılık gözlemlenmemektedir. İkili karşılaştırmalar incelendiğinde algılanan sosyo-ekonomik durumu düşük olan öğrencilerin ($\bar{X} = 154.47$) algılanan sosyo-ekonomik durumu yüksek olan ($\bar{X} = 128.17$) öğrencilere göre daha çok duygusal istismar yaşadığı görülmektedir. Bunun yanında sosyo-ekonomik durumu orta olan öğrencilerin ($\bar{X} = 129.31$) sosyo-ekonomik durumu düşük olan ($\bar{X} = 154.47$) öğrencilere göre daha az duygusal istismar yaşadığı görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular alan yazında yer alan araştırma bulguları ışığında tartışılmıştır. Ayrıca çalışmanın sonuçlarından yola çıkılarak çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar ve ruminasyon arasındaki ilişki incelenmiş olup alt problemler olarak üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyinin cinsiyet, anne, baba eğitim durumu ve algılanan sosyo-ekonomik gelir açısından anlamlı bir fark gösterip göstermediği araştırılmıştır. Üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar ve ruminasyon arasındaki ilişki yapılan analiz sonucunda pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bulunmuştur. Bir başka ifade ile algılanan duygusal istismar düzeyi arttıkça ruminasyon düzeyi artış göstermektedir.

Shapero, Hamilton, Liu, Abramson ve Alloy (2014) yapmış oldukları çalışmada ruminasyon yaşayan bireylerin akran ve aile kaynaklı duygusal istismarı daha çok deneyimlediklerini belirtilmişlerdir. 216 ergenin katılımı ile gerçekleşen çalışmada; ruminasyonun hem aile hem akran kurbanlaştırmasını, depresyon ve anksiyete belirtilerinden daha iyi tahmin ettiğini bulmuşlardır. Özellikle daha yüksek depresyon seviyesi belirtileri olanlarda ruminasyonun duygusal kurbanlaştırma deneyimleri üzerindeki etkisi daha yüksek olmuştur.

Algılanan duygusal istismar ve ruminasyon ilişkisini üniversite öğrencileri kapsamında ya da başka gruplarda ele alan başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak algılanan duygusal istismar veya ruminasyon ile ilişkili faktörleri ele alan çalışmalar ortak noktalar üzerinde yoğunlaşmakta, sonuçları bakımından çalışmamızı desteklemektedir. Thompson ve Kaplan (1996) çalışmalarında, duygusal istismar yaşayan bireylerde özellikle depresyon, sosyal uyum sorunları, davranışsal problemler gibi sorunlar ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bir başka çalışmada ise duygusal istismar yaşayan bireylerde, öz güven sorunu, değersizlik duygusu

geliştirme, gergin olma, saldırgan davranışlar, intihar girişimi gibi pek çok sorun yaşadığı saptanmıştır (Tıraşçı ve Gören, 2007).

Duygusal istismara maruz kalan kadınlar ile ilgili yapılan bir çalışmada duygusal istismar yaşayan kadınların çeşitli derecelerde fiziksel sorunlar yaşadığı bu sorunlardan bazılarının, kilo kaybı, kaslarda gerilme, el, kol ve ayaklarda ağrı, şişkinlik, aşırı terleme, uyuma güçlüğü vb. sorunlar olduğu saptanmıştır. Deney grubunun kontrol grubuna göre genel sağlık alanları olan fiziksel, ruhsal ve cinsel fonksiyonda, genel sağlık algısı, canlılık ve yaşama bağlılık puanlarının anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur (Wagner ve Patrick, 1998). Öz bildirimine dayalı olarak yapılan iki buçuk yıllık izleme çalışmasında majör depresyon atakları ve umutsuzluk/çaresizlik düzeyleri yüksek bulunan bireylerde fiziksel ve cinsel istismar olmadan sadece duygusal istismar olduğu görülmüştür (Gibb ve diğerleri, 2001).

Öztürk (2007) yaptığı çalışmada duygusal istismara maruz kalan çocuklarda; kendine zarar verici davranışlar, depresyon, üzümlük, umutsuzluk, davranış bozuklukları, mükemmeliyetçilik duygusu, hiperaktivite, karanlıktan korkma, tırnak yeme, parmak emme, saç çekme gibi olumsuz alışkanlıklar ve bozukluklar ortaya çıktığını tespit etmiştir.

Duygusal istismar kapsamında ele alınan sözel/simgesel saldırının çocukların psikososyal gelişimi üzerindeki etkilerini ele alan bir araştırmada 346 aileyi kapsayan bir örneklem grubu ile şu sonuca varılmıştır. Saldırganlık eğilimleri bulunan, suçluluk duygusu yaşayan, kişilerarası ilişkilerde bozulma görülen çocukların aileleri tarafından sözel/simgesel duygusal istismara maruz bırakıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra sözel saldırının bahsedilen bozuklukların ortaya çıkmasında fiziksel istismardan daha fazla etkin olduğu tespit edilmiştir (Yvonne, Straus, Gelles ve Harrop, 1991).

Ruminasyon ve ilişkili faktörler bakımından alan yazında karşımıza en çok çıkan araştırma ruminasyon ve depresyon ilişkisidir. Noleon-Heeksama tarafından geliştirilen TBT göre depresyon bazı bireylerde uzun zaman devam ederken bazılarında ise kısa bir zamanda bitmektedir ki; burada temel faktör olarak ruminatif düşünme eğiliminin olduğu belirtilmiştir (Nolen-Hoeksama, 1991). Bir başka araştırmada stresli yaşam olaylarına ruminatif eğilimli tepkinin üniversite öğrencilerinde umutsuzluk ve majör depresyonun daha güçlü yordayıcısı olarak

ortaya çıktığı bulunmuştur (Robinson ve Alloy, 2003). Ruminatif yanıt biçiminin, fonksiyonel olmayan tutumları arttırıp depresif semptomlara neden olup olmadığının incelendiği bir araştırmada ruminasyonun sabit bir şekilde fonksiyonel olmayan tutumlara neden olabilecek atta yatan bir mekanizma olduğu bulunmuştur (Vanderhasselt ve De Raedt, 2012). Thomas ve Altarb (2012) öğrenci örnekleminde yapmış olduğu araştırmada depresif semptomlarla ruminatif düşünce biçiminin pozitif yönde ilişkisi olduğunu bulmuştur. Ruminasyonun depresyonla olduğu kadar kaygı durumuyla da ilişkili olduğunu gösteren çeşitli çalışmalar mevcuttur. Ergenlerle yapılan bir çalışmada ruminasyon kaygı belirtilerini yordayıcı olan bir etken olarak görülmektedir. Tekrarlayıcı bir şekilde geçmişte yaşadığı olayları düşünerek öfke düzeyini arttıran bireylerde kaygı düzeyinin de arttığı belirlenmiştir (Berkowitz, 1990).

Ruminasyonun travma sonrası stres tepkileri ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada, ruminasyonun travma sonrası stres tepkilerinin uzun sürmesine neden olduğu tespit edilmiştir. Travmatik yaşantı geçiren bazı bireylerde yaşama ya da dünyaya ilişkin düşüncelerinde oluşan olumsuz yapıyla birlikte bu olayın neden kendi başına geldiği, nerede yanlış yaptığı, farklı olarak neler yapılabilirdi, neden ben gibi tekrarlayıcı düşünceler oluşabilmektedir. Dolayısıyla bu düşünce tarzı travmanın etkisinin uzun süre devam etmesine, kişinin hayata tekrar uyum sağlamasına ya da alternatif çözümler üretmesine engel olmaktadır (Watkins, 2008). Örneğin adaletsizliğe ilişkin ruminasyon öfke duymaya, olası zararlara ilişkin ruminasyon korku ve endişeye, affetmeye yönelik ruminasyon ise inciten kişinin affedilmemesine yol açmaktadır. Dolayısıyla yaşadıklarımıza ilişkin ruminasyon sosyal desteği direkt olarak etkilemektedir (Worthington, 2006).

Ruminasyon ile ilgili yapılan araştırmalarda başta depresyon olmak üzere, travma sonrası stres bozukluğu (Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1991), anksiyete, (Cox ve diğerleri, 2001), tıkanırcasına yemek yeme bozukluğu (Nolen-Hoeksema ve Harrell, 2002), alkol kullanımı, maddeyi kötüye kullanma alışkanlığı, (Papageorgiou ve Wells, 2003), kendine zarar verme (Hilt ve diğerleri, 2008), gibi birçok psikolojik sorunla ilişkili olduğu saptanmıştır (Nolen-Hoeksema ve diğerleri, 1999). Yapılan bir başka araştırmada ruminatif düşünme düzeyindeki artış ile kardiyak hastalıklarda iyileşmede gecikme olması arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla kişinin

fiziksel hastalıklarına ilişkin ruminatif tutumun değişikliklere etkisi olduğu tespit edilmiştir (Glynn, Christenfeld ve Gerin, 2002).

Alan yazında yapılan araştırmalar ve çıkan sonuçlar incelendiğinde yukarıda da belirtildiği gibi duygusal istismar ve ruminasyon benzer problemlerin yordayıcısı olarak görülmektedir.

Araştırmamızda ortaya çıkan algılanan duygusal istismar ve ruminasyon ilişkisi duygusal istismar yaşayan bireylerin ruminatif düşünce yapısına sahip olduğu ve böylelikle bazı problemlerin ortaya çıkmasında ruminasyonun bir basamak oluşturduğu düşünülmektedir. Duygusal istismar yaşayan bireylerde oluşan hassas, savunmacı yapı yaşamış olduğu travmanın etkisini rahatlıkla atlatmasını engellemekte, böylelikle ruminatif eğilimli davranışların başladığı düşünülmektedir. (Çay 2006).

Araştırmamızda cinsiyete göre algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi puanlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alan yazında her iki bağımlı değişkeni aynı anda cinsiyet faktörü bakımından inceleyen başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Psikolojik sorunların araştırılmasında etkisi incelenen cinsiyet faktörü algılanan duygusal istismar veya ruminasyon konulu çalışmalarda incenmiş olup, farklı sonuçlar bulunmuştur. Bu sonuçlar ruminasyon çalışmalarında genellikle kadınların ruminasyon düzeylerinin yüksek olduğu şeklindeyken, algılanan duygusal istismar çalışmalarında, kadınların ya da erkeklerin algılanan duygusal istismar puanlarının yüksek olduğu veya eşit olduğu şeklindedir. (Jose ve Brown, 2008; Bugay ve Erdur Baker, 2011; Özcan, 2009; Kırmsoy, 2003).

TBT' ye göre kadın ve erkek yaklaşık 12 yaşından itibaren toplumsal cinsiyete bağlı olarak yaşamış olduğu sorunlara farklı tepkiler vermeye başlamaktadırlar. Araştırmalar kadınlardaki tepkilerin daha çok ruminatif eğilimli olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla kadınlar erkeklere oranlar daha sık depresyon belirtileri göstermektedir (Nolen-Hoeksema, 1987).

Bugay ve Erdur-Baker (2011) yaptıkları çalışmada kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla ruminatif düşünce eğilimde olmaları sebebiyle bu durumun onları depresyona karşı daha açık hale getirdiğini belirtmişlerdir.

Yalçın (2007) çalışmasında erkek ve kadın öğrencilerin anneden ve babadan algıladıkları duygusal istismar bakımından cinsiyete göre bir farklılık bulunmadığını tespit etmiştir.

18 yaş ve üzeri 1633 yetişkinin katıldığı bir başka çalışmada erkeklerin %30'nun duygusal istismar yaşadığı belirtilirken, kadınlarda ise bu rakam % 46,7'dir (Murty, Asa, Zwerling, Burmeister ve Merchont, 2003). Kırimsoy (2003) çalışmasında; kadınların erkeklere göre daha az duygusal istismar algıladıklarını belirtmiştir. Bu çalışmada sonuç erkekler aleyhine çıkmıştır. Özcan'ın (2009) çalışmasında yetişkin bireylerde algılanan duygusal istismarın erkeklerde daha fazla olduğunu bulmuştur. Bahsedilen çalışmalardan anlaşılacağı üzere ruminatif düşünce ile ilgili yapılan çalışmalarda kadınların daha fazla ruminatif düşünce eğilimine sahip olduğu yönünde sonuçlar görülmekteyken, algılanan duygusal istismarın cinsiyet açısından incelenmesinde bazı çalışmalarda fark bulunmazken bazılarında ise erkeklerin veya kadınların lehine sonuçlar bulunmuştur.

Algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi puanının cinsiyet açısından farklılık göstermemesi bir şekilde duygusal istismara maruz kalmış erkek ya da kadınlarda ruminasyon oluştuğunu şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmamızda anne ve baba eğitim düzeyi değişkenine göre üniversite öğrencilerinin algıladıkları duygusal istismar ve ruminasyon düzeyleri arasında farklılık olup olmadığı araştırılmış ve her iki değişken içinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bir başka çalışmada duygusal istismar ve ihmal okur yazar annelerde %98,9 bulunurken bu oran ilköğretim mezunlarında %87,6 lise ve üzeri eğitimlilerde ise % 63,2 bulunmuştur (Doruk, 2012).

Yalçın'ın (2007) yapmış olduğu araştırmaya göre anne eğitim düzeyine göre ergenlerin anne kaynaklı algılanan duygusal istismar seviyesi araştırılmış ve anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yine aynı çalışmada ergenlerin baba kaynaklı algılanan duygusal istismar seviyelerinde bir farklılık bulunmamıştır. Erkman ve Alantar (1988) yaptıkları çalışmada yüksek ve düşük eğitim seviyedeki annelerin eşit derecede istismar edici olduğu tespit edilmiştir. Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan'ın (2002) yapmış olduğu çalışmada ise lise ve üzeri eğitim seviyesine sahip annelerin %81,8'inin çocuklarına karşı fiziksel istismar ve ihmal davranışında bulunduğu belirlenirken, farklı eğitim seviyelerinde herhangi bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Kars (1996) yapmış olduğu bir başka çalışmada annenin eğitim düzeyi düştükçe istismar davranışlarının yükseldiği görülürken, annenin eğitim seviyesindeki artışla birlikte istismar davranışları düştüğü belirlenmiştir. Kars'ın yapmış olduğu çalışmada babanın eğitim düzeyini düştükçe istismar davranışlarının yükseldiği görülürken, babanın eğitim seviyesinde ki artışla birlikte istismar davranışları düştüğü belirlenmiştir. Bir başka araştırmada eğitim seviyesi yüksek veya düşük seviyedeki babaların eşit derecede istismar edici olduğu tespit edilmiştir (Erkman ve Alantar, 1988). 12-14 yaş ergenlerle yapılan çalışmada anne- babanın eğitim düzeyi ile duygusal istismar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Becer, 2004). Ruminasyon ile ilgili araştırmalarda anne ya da baba eğitim seviyesinin ruminasyon düzeyine etkisini inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Spasojević ve Alloy (2002) çocukların ne tür yaşantılar sonucu ruminatif düşünce geliştirebileceği incelenmiştir. Araştırmada çocukluk dönemi kötü muamele ve istismarın çocuklarda ruminasyon geliştirdiği tespit edilmiştir. Ebeveynleri tarafından aşırı denetimli yetiştirilen çocuklarda ruminasyonun geliştiği tespit edilmiştir. Aşırı denetimli, müdahaleci yaklaşım, özerklik verilmeyen anlayış bunlarında ötesinde düşmanca ve reddedici tavır sergileyen ebeveynlerin çocuklarında ruminatif düşünme eğilimlerinin ortaya çıktığını belirtilmiştir. Yapılan araştırmalar ruminatif düşünce eğilimindeki bireylerin çocukluk yaşantılarının önemini ortaya çıkarmaktadır. Ebeveynlerinin onlara karşı olan tutumları bunların başında gelmektedir. Dolayısıyla ruminatif düşünce oluşmasında anne ya da baba eğitimi seviyesinin önemi onların ihmal ve istismar davranışlarını ne kadar sıklıkla gerçekleştirdiği ile paralel görülmektedir. Bu alandaki çalışmalara baktığımızda ise sonuçların yukarıda da bahsedildiği gibi farklı olduğu görülmektedir. Bu araştırma sonucunu destekleyen çalışmalar olduğu gibi farklı sonuçlarda mevcuttur.

Araştırmamızda algılanan sosyo-ekonomik gelir düzeyine göre üniversite öğrencilerinin algıladıkları duygusal istismar ve ruminasyonun puanlarının farklı olup olmadığı araştırılmış ve anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın hangi grupta değiştiğinin saptanması amacıyla yapılan analiz sonucunda algılanan sosyo-ekonomik gelir seviyesi düşük olan öğrencilerin orta ve yüksek olan grubu göre algılanan duygusal istismar puanları yüksek çıkarken ruminasyon düzeyinde farklılık bulunmamıştır. Bu durumu duygusal istismar ile ilgili yapılan çalışmalarda

destekleyen sonuçlar olduğu gibi, herhangi bir farkın bulunmadığı sonuçlarda mevcuttur. Ruminasyonun sosyo-ekonomik gelir değişkenine göre incelendiği araştırmaya literatürde rastlanmamıştır. Ancak ruminasyon ve ilişkili faktörler araştırmalarında aile yapıları hakkında veriler sunmaktadır. Özellikle ruminasyonun duygusal istismarın yaşandığı ailelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla bu ailelerin sosyo-ekonomik durumu ve duygusal istismar ilişkili araştırmalarda farklı sonuçlar bulunmuştur (Spasojević ve Alloy, 2002).

Yalçın'ın (2007) yapmış olduğu araştırmada ergenlerin anne babadan algıladıkları duygusal istismar puanlarının farklılaştığı, anneden kaynaklı algılanan duygusal istismar puanının yüksek gelirli ailelerde daha yüksek olduğu, babadan kaynaklı algılanan duygusal istismar puanlarında ise anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Karaca'nın (2001) yaptığı araştırmada ergenlerin anne ve babadan algıladıkları duygusal istismar ile sosyo-ekonomik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ailelerde ebeveynlerin, geçim sıkıntısı ve beraberinde getirdiği diğer sorunlardan kaynaklı stresi, bir şekilde çocuklarına yansıttığı, aile ortamında başta duygusal istismar olmak üzere diğer istismar türlerinin yaşanmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Ruminasyon düzeyinde farklılığın görülmemesi nedeni ise düşük orta ve yüksek sosyo-ekonomik gelirli ailelerde ruminasyon oluşumuna sebep olan başka ortak faktörler bulunabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi ilişkisi incelenmiş ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Alt problemler kapsamında üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar ve ruminasyonun cinsiyet, anne-baba eğitim seviyesi değişkenlerine göre farklılaşmadığı, algılanan duygusal istismar ve ruminasyon puanlarının algılanan sosyo-ekonomik gelir seviyesine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Algılanan düşük sosyo-ekonomik gelirli aile çocuklarında algılanan duygusal istismar ve ruminasyon puanlarının, orta ve yüksek sosyo-ekonomik gelirli aile çocuklarına göre yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonunda yukarıdaki elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

1-Algılanan duygusal istismar müdahale programlarının oluşturulmasında, algılanan duygusal istismar düzeyi yüksek katılımcıların ruminasyon düzeylerinin yüksek olabileceği göz önünde bulundurularak, müdahale programlarının içeriği buna göre hazırlanabilir.

2-Üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar ve ruminasyon düzeyi yüksek olan öğrencilerin ne tür psikolojik sorunlar yaşadığı araştırılabilir ve bu araştırma bulgularına yönelik psiko-eğitim programları düzenlenebilir.

3-Önleyici ruh sağlığı kapsamında duygusal istismar ve ruminasyon ile ilgili psiko-eğitim programları hazırlanabilir, üniversite öğrencilerinin geleceğin anne babaları olmaları dolayısıyla bu programlar yoluyla öğrencilerin bilinçlendirilmesi sağlanabilir.

4-Algılanan sosyo-ekonomik düzeyi düşük aile bireylerinin duygusal istismar ve ruminasyon bakımından orta ve yüksek sosyo-ekonomik gelir grubuna göre daha fazla risk ile karşı karşıya olduğu görüldüğünden, sosyo-ekonomik düzeyi düşük aileler için psiko-eğitim programı hazırlanabilir.

KAYNAKÇA

- Abramson, L.Y., Metalsky, G. L. ve Alloy, L. B. (1989). Hopelessness depression: A theory based subtype of depression. *Psychological Review*, 96, 358-372. doi: 10.1037/0033-295X.96.2.358.
- Abramowitz, J. S., McKay, D. ve Taylor, S. (2007). *Obsessive-compulsive disorder*. Michigan: Elsevier.
- Acehan, S. (2013). Çocuk ihmali ve istismarının değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2016. (2017, Mart). *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, 24644. Erişim adresi:<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24644>
- Alikaşifoğlu, M. (2011). Akran istismarı. *Türk Pediatri Araştırmaları*, 46, 31-34. doi: 10.4274/tpa.46.29
- Alikaşifoğlu, M. ve Ercan, O. (2007). Çocukluk çağında kabadayılık/zorbalık davranışları: hekimler açısından anlamı, *Türk Pediatri Araştırmaları*, 42, 19-25. Erişim Adresi: <http://tr.turkpediatri.org.tr/index.php>
- Alloy, L. B., Abramson, L. Y., Safford S. M. ve Gibb, B. E. (2006). Cognitive vulnerability to depression (CVD) Project: Current findings and future directions. Alloy. L. B. ve Riskind, J. H. (Ed.). *Cognitive vulnerability to emotional disorders* içinde (s. 33-63). New York: Routledge.
- Altamirano, L. J., Miyake, A. ve Whitmer, A. J. (2010). When mental inflexibility facilitates executive control: Beneficial side effects of ruminative tendencies on goal maintenance. *Psychological Science*, 21(10), 1377-1382. doi: 10.1177/0956797610381505.
- Aneshensel, C. S. (1985). The natural history of depressive symptoms: Implications for psychiatric epidemiology. *Research in Community & Mental Health*, 5, 45-75.
- Aşıröz, M. (2006). Acil servislere başvuran çocuk ve kadın istismarı olgularına hekimlerin yaklaşımı. *Türkiye Klinikleri J Surg Med Sei*, 2(50), 39-48
- Aymanns, P., Filipp, S. H. ve Klauer, T. (1995). Family support and coping with cancer: Some determinants and adaptive correlates. *British Journal of Social Psychology*, 34(1), 107-124.

- Bahar, G., Savaş, H. ve Bahar, A. (2009). "Çocuk istismarı ve ihmali" bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 51-65.
- Bahçecik N. ve Kavaklı A. (1993). Çocuk istismarı ve ihmali. *Hemşirelik Bülteni*, 5(28), 23-32.
- Ballı, Ö. (2010). *Çukurova üniversitesi tıp fakültesine başvuran çocuk istismarı ve ihmali olgularının değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Baltaş, Z. (2004). *Sağlık psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Barlow, D.H. (2002). *Anxiety and its disorders: the nature and treatment of anxiety and panic*. New York: Guilford Press.
- Bayraktar, N. (1990). *Defining subcategories of psychological maltreatment*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Becer, E. (2004). *Duygusal istismarın 12-14 Yaş arası ergenlerin benlik saygılarına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Benight, C. C. ve Bandura, A. (2004). Social cognitive theory of posttraumatic recovery: The role of perceived self-efficacy. *Behaviour Research and Therapy*, 42(10), 1129-1148.
- Berkowitz, L. (1990). On the formation and regulation of anger and aggression: A cognitive-neoassociationistic analysis. *American Psychologist*, 45(4), 494-503.
- Beyazova, U. (2014). İhmal. Derman, O. (Ed.). *Çocuk istismarına ve ihmaline yaklaşım* içinde (s. 35-36). Ankara: Akademisyen Tıp.
- Bifulco, A., Brown, G. W. ve Adler, Z. (1991). Early sexual abuse and clinical depression in adult life. *British Journal of Psychiatry*, 159, 115-22. doi: 10.1192/bjp.159.1.11
- Bilginer, B., Tuncer, A. ve Apan, E. (1996). Adana huzurevi ve yeni baraj sağlık ocağı bölgesindeki 65 yaş ve üzeri yaşlıların demografik özellikleri. V. *Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (s.168-171). Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi. (1989). B.M. 44. Genel Kurulu. 20 Kasım Erişim Adresi: http://uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_08.pdf

- Bowden, E. M. ve Beeman, M. J. (1998). Getting the right idea: Semantic activation in the right hemisphere may help solve insight problems. *Psychological Science*, 9, 435–440. Erişim Adresi: <http://journals.sagepub.com>.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji szluğu*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bugay, A. ve Erdur-Baker, . (2011). Ruminasyon düzeyinin toplumsal cinsiyet ve yaşa göre incelenmesi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 191-201.
- Büker, S. (2004). *Rakamlarla kadına yönelik şiddet*. İstanbul: Yeni Alan Yayıncılık
- Büyük Türkçe Sözlük. (2015). Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Büyüköztürk, ř., Kklu, N. ve okluk, . (2015). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Carter, V. ve Myers, M. R. (2007). Exploring the risks of substantiated physical neglect related to poverty and parental characteristics: A national sample. *Children and Youth Services Review*, 29(1), 110-121. doi.org/10.1016/j.childyouth.
- Carver, C. S. ve Scheier, M. F. (1990). Origins and functions of positive and negative affect: A control-process view. *Psychological Review*, 97(1), 19-35.
- Carver, C.S. (2003). Self-awareness. Leary, M. R. ve Tangney, J. P. (Ed.). *Handbook of self and identity* içinde (s.179-197). New York: Guilford Press.
- Chase K. A., O'Leary, K. D. ve Heyman, R. E. (2001). Categorizing partner-violent men within the reactive-proactive typology model. *Consult Clin Psychol*, 69(3), 567-72. Erişim Adresi <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11495186>
- Clark, D. A., ve Rhyno, S. (2005). Unwanted intrusive thoughts in nonclinical individuals: Implications for clinical disorders. Clark D.A. (Ed.). *Intrusive thoughts in clinical disorders: Theory, research, and treatment* içinde (s.1-29). New York: Guilford.
- Clark, D. M. (2001). A cognitive perspective on social phobia. WR, C. ve Alden, L. E. (Ed.). *International handbook of social anxiety* içinde (s.405-431). New York: John Wiley ve Sons Ltd.
- Clark, D. M. ve Teasdale, J. D. (1985). Constraints on the effects of mood memory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(6), 1595-1608.

- Conway, M., Csank, P. A. R. ve Holm, S. L. (2000). On assessing individual differences in rumination on Sadness, *Journal of Personality Assessment*, 75 (3), 404-425. doi:10.1207/S15327752JPA7503_04
- Cox, B. J., Enns, M. W. ve Taylor, S. (2001). The effect of rumination as a mediator of elevated anxiety sensitivity in major depression. *Cognitive Therapy and Research*, 25(5), 525-534.
- Çay, C. (2006). *Çalışan kadınların işyerinde kadın istismarı konusundaki görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Davey, G. C. L., Startup H. M., Zara A., MacDonald, C. B. ve Field, P. (2003). The perseveration of checking thoughts and mood-as-input hypothesis. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 34(2), 141-160.
- Dean, J. G., Gray, J. D., Cutler, C. A ve Kempe, C. H. (1979). Prediction and prevention of child. *Abuse and Neglect Social Issues*, 35(2), 127-139 doi:10.1111/j.1540-4560.1979.tb00805.x
- Delikara, İ. E. (Mart, 2002). Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. 1. *Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını.
- Demir, Ü. (2000). Kadına yönelik aile içi şiddet. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 3(1), 57- 61.
- Demiröz, F. (1996). *Evli kadınlara yönelik istismar ve kadınların sığınmaevleri hakkındaki düşünceleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Doruk, K. S. (2012). *0-14 Yaş çocuğu olan annelerin çocuklarına yönelik fiziksel ve duygusal istismar/ihtmal durumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Dubowitz, H. (2005). Preventing child neglect and physical abuse. *Pediatr Rev*, 23, 191- 196.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2017). “Çocuklara yönelik kötü muamele” konulu rapor. *Cenevre*.
- Ehlers, A. ve Clark, D. M. A. (2000). Cognitive model of posttraumatic stress disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 38(4), 319-345. doi:10.1016/S0005-7967(99)00123-0

- Erdur-Baker, Ö. ve Bugay, A. (2012). The Turkish version of the ruminative response scale: An examination of its reliability and validity. *The International Journal of Educational and Psychological Assessment*, 10(2), 1-16.
- Erkman, F. (1991). Çocukların duygusal ezimi. *Çocuk istismarı ve ihmali, çocukların kötü muameleden korunması 1.ulusal kongresi bildiri kitabı* (s.163-170) içinde. Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Erkman, F. ve Alantar, M. (1988). Psychological maltreatment, its definition by experts and its assessment among a group of adolescents in Turkey. *VII International Congress of Child Abuse and Neglect*, Rio de Janerio, Brasil.
- Ersanlı, K., Yılmaz M., ve Özcan, K. (2013). Algılanan duygusal istismar ölçeği (ADİÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 147-164.
- Ersözoğlu, H. (2010). *Türk hukukunda çocuğun cinsel istismarı suçu*. (Yayımlanmamış yüksek lisan tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Fadıloğlu, Ç. (2006). *Yaşlılığın toplumsal boyutu, ileri geriatri hemşireliği*. İzmir: Meta Basım.
- Fawole, O. I. (2008). Economic violence to women and girls. Is it receiving the necessary attention? *Trauma, Violence & Abuse*, 9(3), 167-177.
- Fekkes, M., Pipers, F. M. ve Verlove-Vanhorick, S. P. (2004). Bullying behavior and association with psychosomatic complaints and depression in victim. *J Pediatr*, 144, 17-22. doi: 10.1016/j.jpeds.2003.09.025
- Finkelhor, D. ve Korbin, J. (1988). Child abuse as an international issue. *Child Abuse & Neglect*, 12(1), 3-23. doi:10.1016/0145-2134(88)90003-8
- Fleming, M. ve Towey, K. (2002). *Educational forum on adolescent health: Youth bullying*. Chicago: American Medical Association.
- Ganley, A. L. (1995). *Improving the health care response to domestic violence*. San Francisco: Family Violence Prevention Fund.
- Gibb, B. E., Alloy, L. B., Abramson, L. Y., Rose, D.T., Whitehouse, W. G., Donovan, P. Hogan, M. E., Cronholm, J. ve Tierney, S. (2001). History of childhood maltreatment, negative cognitive styles, and episodes of depression in adulthood. *Cognitive Therapy and Research*, 25, 425-446.

- Girdler, S. S., Andrew S., Hinderliter A. L., Leserman J., Costello, N. L., Straneva, P. A., Pedersen, C. A. ve Light, K. C. (2003). Biological correlates of abuse in women with premenstrual dysphoric disorder and healthy controls. *Psychosomatic Medicine*, 65(5), 849-856.
- Glynn, L.M., Christenfeld. N. ve Gerin, W. (2002). The role of rumination in recovery from reactivity: Cardiovascular consequences of emotional states. *Psychosomatic Medicine*, 64(5), 714-726.
- Gold, D. B. ve Wegner, D. M. (1995). Origins of ruminative thought: trauma, incompleteness, nondisclosure, and suppression, *Journal Of Applied Social Psychology*, 25(14), 1245-1261. doi.org/10.1111/j.1559-1816.1995.tb02617.x
- Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı (1996), Avrupa Konseyi, Strasbuorg. www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf (31.12.2014).
- Graham-Bermann, A. S. ve Levendosky, A. A. (1997). The social functioning of preschool-age children whose mothers are emotionally and physically abused. *Journal of Emotional Abuse*, 1(1), 59-84, doi: 10.1300/J135v01n01_04
- Gülen, M., Aktürk, A., Acehan, S., Seğmen, M. S., Açıkalm, A. ve Bilen, A. (2013). The effect of genetics polymorphism, drug use and structural abnormalities in brain tissue on the onset of psychosis. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(3), 393-407.
- Güler, N., Tel, H. ve Özkan, T. F. (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. *Cerrahpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 27(2), 51-56.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cerrahpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24, 128-134.
- Gülümser, A. (2010). 7-14 Yaş grubu çocuklarda akran istismarı ve kendi çözüm önerileri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(2), 13-26.
- Güner, S. ve Güner, Ş. (2010), Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; istismar. *Van Tıp Dergisi*, 17(3), 108-113.
- Güneri, Y. F. (1996). *Aile içinde kadına yönelik şiddet, evdeki terör, kadına yönelik şiddet*. İstanbul: Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı.
- Güvenir, T. (2006). *Okullarda akran istismarı*. Ankara: Kök yayıncılık.
- Halil, G. M. (2006). Yaşlı suistimali ve yaşlıda iyatrojenik problemler. Arıoğul S, (Ed.). *Geriatrı ve gerontoloji içinde* /s.1073-82).Ankara: Medikal&Nobel.

- Hamarman, S. ve Bernet, W. (2000). Evaluating and reporting emotional abuse in children: parent-based, action-based focus aids in clinical decision-making. *Child and Adolescent Psychiatry*, 39(7), 928-930. doi.org/10.1097/00004583-200007000-00023
- Hancı, İ. H. (2002). *Adli tıp ve ali bilimler* (s.263- 284). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Harrington, J. ve Blankenship, V. (2002). Ruminative thoughts and their relation to depression and anxiety. *Journal of Applied Social Psychology*, 32, 465-485
Erişim Adresi: <http://psycnet.apa.org/record/2002-12700-002>
- Hart, S. N., Brassard M. R., Binggeli N. J. ve diğerleri, (2002). Psychological maltreatment. Myers J. E., Berliner, L., Briere J ve diğerleri (Ed.). *The APSAC handbook on child maltreatment* içinde (s.79-104). Thousand Oaks (CA): Sage Publications.
- Hilt, L. M., Cha, C. B. ve Nolen-Hoeksema, S. (2008). Nonsuicidal self-injury in young adolescent girls: Moderators of distress-function relationship. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 76(1), 63–71.
- Horton, C. B. ve Cruise, T. K. (2001). *The Guilford school practitioner series. Child abuse and neglect: The school's response*. New York: Guilford Press.
- İşeri, E. (2006). *Duygusal istismar, çocuk istismarı ve ihmaline multidisipliner yaklaşım*. Ankara: Çocuk İstismarı ve İhmali Önleme Derneği.
- Jose, P. ve Brown, I. (2008). When does the gender difference in rumination begin? Gender and age differences in the use of rumination by adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(2), 180-192. doi: 10.1007/s10964-006-9166-y
- İnsanca. (t.y.). Kadına yönelik şiddet yalnız değilsiniz. Erişim Adresi: http://insanca.kadikoy.bel.tr/k1_kadina_yonelik_siddet.html
- Kadına Yönelik Şiddet. (2017, 04 Ocak). Erişim Adresi: <http://www.adlitip.org/kadina-yonelik-siddet/>
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47,140-15.
- Karaca, N. (2001). *Duygusal istismara uğramış ergenlerin bazı kişilik özelliklerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Karatepe, H.T. (2010). *Ruminatif düşünme biçimi ölçeği'nin türkçe uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Bakırköy Prof. Dr. Mazhar OsmanRuh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kars, Ö. (1996). *Çocuk istismarı: nedenleri ve sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: Okulu zorbalıktan arındırma programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207-227.
- Kaufman, J. ve Zigler, E. (1989). The inter generational transmission of child abuse. Cicchetti, D. ve Carlson, V. (Ed.). *Child maltreatment* içinde (s.129-152). Cambridge: Cambridge University Pres.
- Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W. ve Silver, H. K. (1962) The battered-child syndrome. *JAMA*, 181, 17-24. doi:10.1001/jama.2008.842
- Kepenekçi, Y. (2001). Hukuksal açıdan çocuk istismarı ve ihmali. *Katkı Pediatri Dergisi*, 22, 3.
- Kırımsoy, E. (2003). *Şuç işlemiş ve suç işlememiş ergenlerin algıladıkları duygu sal istismarın ve benlik saygılarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kocovski, N. L. ve Rector, N. A. (2008). Post-event processing in social anxiety disorder: idiosyncratic priming in the course of C.B.T. *Cognitive Therapy and Research*, 32(1), 23-36.
- Köknel, Ö. (1987). *İnsanı anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köroğlu, E. (2013). *Amerikan psikiyatri birliği: ruhsal bozuklukların tanısall ve sayımsal elkitabı*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Kurt, G., Beyaztaş, Y. F. ve Erkol, Z. (2010) Yaşlıların sorunları ve yaşam memnuniyeti. *Adli Psikiyatri Dergisi*. 24(2), 32-9.
- Lyubomirsky. S. ve Nolen-Hoeksema. S. (1993). Self-perpetuating properties of dysphoric rumination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(2), 339-349. doi.org/10.1037/0022-3514.65.2.339

- Lyubomirsky, S. ve Nolen-Hoeksema, S. (1995). Effects of self-focused rumination on negative thinking and interpersonal problem solving. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(1), 176-190.
- Lyubomirsky, S., Tucker, K. L., Caldwell, N. D. ve Berg, K. (1999). Why ruminators are poor problem solvers: Clues from the phenomenology of dysphoric rumination. *Journal of personality and Social Psychology*, 77(5), 1041-1060.
- Lyubomirsky, S., Kasri, F., Chang, O. ve Chung, I. (2006). Ruminative response styles and delay of seeking diagnosis for breast cancer symptoms. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25, 76-304.
- MacLean, K. (2003). The impact of institutionalization on child development. *Development Psychopathol*, 15(4), 853-884. doi.org/10.1017/S0954579403000415
- Martin, L., L, Shrra, I. ve Startup, H. M. (2004). Rumination as a function of goal progress, stop rules, and cerebral lateralization. Papageorgio, C. ve Wells, A. (Ed.). *Depressive rumination nature, theory and treatment içinde* (s.153-175). West Sussex: John Wiley and sons Ltd.
- Martin, L.L. ve Tesser, A. (1996). Some ruminative thoughts. Wyer, R. S. (Ed.). *Advances in social cognition içinde* (s.1-47). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Matthews, G. ve Wells, A. (2000). Attention, automaticity, and affective disorder. *Behavior Modification*, 24(1), 69-93. do.org/10.1177/0145445500241004
- Matthews, G. ve Wells, A. (2004). Rumination, depression and metacognition: The S-REF model. Papageorgio, C. ve Wells, A. (Ed.). *Depressive rumination nature, theory and treatment içinde* (s.125-151). Chichester: Wiley.
- Mazza, D., Lorraine, D. ve Vicky, R. (1996). Physical, sexual and emotional violence against women: A 75 genel practice-based prevalence study. *Medical Journal of Australia*, 164(1), 14-17.
- Medical definition of rumination. Merriam-Webster. (2017, Kasım 14). Erişim Adresi: <https://www.merriam-webster.com/medical/rumination>
- McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for "intelligence." *American Psychologist*, 28(1), 1-14. doi.org/10.1037/h0034092
- McCullough, M. E. (2000). Forgiveness as human strength: Theory, measurement, and links to well-being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19(1), 43-55.

- Morrison, R. ve O'Connor, R. C. A. (2008). Systematic review of the relationship between rumination and suicidality. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 38, 523-538. doi:10.1521/suli.2008.38.5.523
- Morrow, J. ve Nolen-Hoeksema, S. (1990). Effects of responses to depression on the remediation of depressive affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(3), 519-527. doi.org/10.1037/0022-3514.58.3.519
- Murty, S. A., Peek-Asa C., Zwerling, C., Stromquist A.M., Burmeister, L.F. ve Merchant, J.A. (2003), Physical and emotional partner abuse reported by men and women in a rural community. *Am J Public Health*, 93(7), 1073-5.
- Müdürrisoğlu, S. (2002). *Adelösan döneminde karşılaşılan intihar eğilimlerinde aile-içi duygusal ve fiziksel istismar ile depresyonun etkileri.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Nolen-Hoeksema, S. (1987). Sex differences in unipolar depression: Evidence and theory. *Psychological Bulletin*, 101(2), 259-82.
- Nolen-Hoeksema, S. (1991). Responses to depression and their effects on the duration of depressive episodes. *Journal of Abnormal Psychology*, 100(4), 569-582.
- Nolen-Hoeksema S. (2004). The response styles theory. Papageorgio, C. ve Wells, A. (Ed.). *Depressive rumination nature, theory and treatment* içinde (s.108-123). West Sussex: John Wiley and sons Ltd.
- Nolen-Hoeksema, S. ve Davis, C. G. (1999). Thanks for sharing that: Ruminators and their social support networks. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(4), 801-814.
- Nolen-Hoeksema, S. ve Harrell, Z. A. (2002). Rumination, depression, and alcohol use: Tests of gender differences. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 16(4), 391-403.
- Nolen-Hoeksema, S., Larson, J. ve Grayson, C. (1999). Explaining the gender difference in depressive symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(5), 1061-1072.
- Nolen-Hoeksema, S. ve Morrow, J. (1991). A prospective study of depression and post-traumatic stress symptoms following a natural disaster: The 1989 Loma Prieta Earthquake. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(3), 115-121.

- NoLen-Hoeksema, S., Parker, L. ve Larson, J. (1994). Ruminative coping with depressed mood following loss. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(1), 92-104. doi.org/10.1037/0022-3514.67.1.92
- Nolen-Hoeksema, S., Wisco, B. E. ve Lyubomirsky, S. (2008). Rethinking rumination. *Perspectives on Psychological Science*, 3(5), 400-424.
- Ercan, O., Alikafifolu, M., Erginöz, E., Kaymak, D. A. ve Uysal, Ö. (Ed.). (2009). *Okul çağı çocuklarının saplık davranışı araştırması Türkiye 2006 raporu*. İstanbul: Galenos Yayınevi.
- Ovacık, A. C. (2008). *Aile içi şiddetin erkek çocuğun şiddet içeren suç işleme davranışlarına etkileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Olive, M. F. (2007). *Child abuse and stress disorders*. New York: Infobase Publishing.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Özcan, K. (2009). *Yetişkin bireylerde algılanan duygusal istismar düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Özcebe, H. (2009). Halk sağlığı bakış açısıyla istismar bildirim ve karşılaşılan güçlükler. *Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Kongresi*, 27-30 Eylül, Ankara.
- Öztürk, H. (2007). *Çocuklarda duygusal istismar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Öztürk, H. ve Sevil, Ü. (2005). Gebelikte şiddet. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, Ankara, 1, 3-4.
- Papageorgiou, C. ve Wells, A. (1999). Process and meta-cognitive dimensions of depressive and anxious thoughts and relationships with emotional intensity. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 6(2), 156-162.
- Papageorgiou, C. ve Wells, A. (2001). Metacognitive beliefs about rumination in recurrent major depression. *Cognitive and Behavioral Practice*, 8(2), 160-164. doi.org/10.1016/S1077-7229(01)80021-3
- Papageorgiou, C. ve Wells, A. (2003). An empirical test of a clinical metacognitive model of rumination and depression. *Cognitive Therapy and Research*, 27(3), 261-273. doi.org/10.1023/A:1023962332399

- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Pişkin, M. (2003). Okullarda yaygın bir sorun: Akran zorbalığı. *VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri* (9-11 Temmuz). İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Robinson, M. S. ve Alloy, L. B. (2003). Negative cognitive styles and stress-reactive rumination interact to predict depression: A prospective study. *Cognitive Therapy and Research*, 27(3), 275-292.
- Roscoe, B. (1990). Defining child maltreatment: Ratings of parental behaviors. *Adolescence*, 25(99), 369-392.
- Sanderson, C. (2010). *Anne baba ve öğretmenler için çocuğun cinsel eğitimi ve tacizden korunma rehberi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Sarkhel, S. (2009). Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry: Behavioral sciences/clinical psychiatry. *Indian Journal of Psychiatry*, 51(4), 331.
- Shapero, B. G., Black, S. K., Liu, R. T., Klugman, J., Bender, R. E., Abramson, L. Y., ve Alloy, L. B. (2014). Stressful life events and depression symptoms: The effect of childhood emotional abuse on stress reactivity. *Journal of Clinical Psychology*, 70(3), 209-223. doi:10.1002/jclp.22011
- Smith, J. M. ve Alloy, L. B. A. (2009). Roadmap to rumination: A review of the definition, assessment, and conceptualization of this multifaceted construct. *Clinical Psychology Review*, 29(2), 116-128.
- Sourander, A., Helstela, L., Helenius, H. ve Piha, J. (2000). Persistence of bullying from childhood to adolescence - a longitudinal 8-year follow-up study. *Child Abuse and Neglect*, 24(7), 873-881. doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00146-0
- Spasojević, J. ve Alloy, L. B. (2002). Who becomes a depressive ruminator? Developmental antecedents of ruminative response style. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 16(4), 405-419.
- Stout, D. M., Shackman, A. J., Johnson, J. S., ve Larson, C. L. (2015). Worry is associated with impaired gating of threat from working memory. *American Psychological Association*, 15(1), 6-11.
- Stowman, S. A. ve Donohue, B. (2005). Assessing child neglect: A review of standardized measures. *Aggression and Violent Behavior*, 10(4), 491-512.

- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Tercier, A. (1998). Child abuse. Maer, J. A. (Ed.). *Emergency Medicine* içinde (s.1108-1118). St. Louis: Mosby.
- Thompson, A. E. ve Kaplan, C. A. (1996). Childhood emotional abuse. *British Journal of Psychiatry*, 168, 143-148.
- Thomas, E. ve Watkins, E. R. (2008). Repetitive negative thinking as a transdiagnostic process. *International Journal of Cognitive Therapy*, 1(3), 192-205. doi.org/10.1521/ijct.2008.1.3.192
- Thomas, J. ve Altareb, B. (2012). Cognitive vulnerability to depression: An exploration of dysfunctional attitudes and ruminative response styles in the United Arab Emirates. *Psychol Psychother Theor Res Pract*, 85, 117-121.
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3, 76-80.
- Topçu, S. (2009). *Cinsel istismar*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Treynor, W., Gonzales, R. ve Nolen-Heoksema, S. (2003). Rumination reconsidered: A psychometric analysis. *Cognitive Therapy and Research*, 27(3), 247-259.
- Trickett, P. K., Mennen, F. E., Kim, K. ve Sang, J. (2009). Emotional abuse in a sample of multiply maltreated, urban young adolescents: Issues of definition and identification. *Child Abuse and Neglect*, 33(1), 27-35.
- Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Türk Tabipler Birliği Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15, 153-157.
- TIMETURK, (2012). Türkiye’de çocuk istismarında ürkütücü tablo. Erişim Adresi: <https://www.timeturk.com/tr/2012/09/16/cocuk-istismarinda-urkutucu-tablo.html>
- Uluğ, B. (1993). Nevrotik, stresle ilgili ve somatoform bozukluklar. Öztürk, O. ve Uluğ, B. (Ed.). *ICD-10 Ruhsal ve davranışsal bozukluklar sınıflandırması klinik tanımlar ve tanı kılavuzları* içinde (s.124-166). Ankara: Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayını.

UNICEF, *Açık görüş alanında gizlenen*, 4 Eylül 2014, New York. Erişim Adresi: https://www.unicef.org/publications/index_74865.html

Uysal, A. (1998). *Çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanımlamada 104 hemşire ve ebelerin bilgi düzeyinin saptanması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2(8), 85-93.

Vanderhasselt, M. A. ve De Raedt, R. (2012). How ruminative thinking styles lead to dysfunctional cognitions: Evidence from a mediation model. *J Behav Ther Exp Psychiatry*, 43, 910-914.

Wagner, P. J. ve Morgan P. F. (1998). Validating the concept of abuse. *Archives Family Medicine*, 7, 25-29.

Watkins, E., Moulds, M. ve Mackintosh, B. (2005). Comparisons between rumination and worry in a non-clinical population. *Behaviour Research and Therapy*, 43(12), 1577-1585. doi.org/10.1016/j.brat.2004.11.008,

Watkins, E. ve Teasdale, J. D. (2001). Rumination and overgeneral memory in depression: Effects of selffocus and analytic thinking. *Journal of Abnormal Psychology*, 110(2), 353-357.

Watkins, R. E. (2008). Constructive and unconstructive repetitive thought. *Psychological Bulletin*, 134(2), 163-206. doi:10.1037/0033-2909.134.2.163

Wells, A. ve Matthews, G. (1996). Modelling cognition in emotional disorders: The SREF model. *Behaviour Research and Therapy*, 34(11-12), 881-888.

Williams, M. J. ve Jarrett, R. B. (2005). Depression-adult. Freeman, A. (Ed.). *Encyclopedia of cognitive behavior therapy* içinde (s.151-155). New York: Springer Science + Business Media.

Worthington, E. L. (2006). *Forgiveness and Reconciliation: Theory and Application*. New York, NY: Routledge.

Yalçın, S. (2007). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile uyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Yavuzer, H. (1987). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yıldırım, K. Y. (2005). Yaşlı istismarı ve önlenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 21(1), 167-74.
- Yaşar, Z. F. ve Akduman, G. G. (2007). Çocuk ihmal-i istismarı ve adli dış hekimliği. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(5), 389-394.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurdakul, M. (1996). Kadın istismarı, şiddet ve hemşirelik. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 3(1), 52-60.
- Yvonne, V., Straus, M., Gelles, J. R. ve Harrop, W. J. (1991). Verbal aggression by parents and psychological problems of children. *Child Abuse and Neglect*, 15, 223-238.
- Zara, A. (2012). Çocuk istismarı ve ihmal. Erişim Adresi: <http://www.aytenzara.com/>
- Zoroğlu S. S., Tüzün, Ü., Şar V., Öztürk, M., Kora, M. E. ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.

EKLER

EK 1: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Uygulanan bu kişisel bilgi formu, bireyleri tek tek değerlendirmek için değil, genel bir değerlendirme amacı taşımaktadır. Vereceğiniz yanıtlar gizli kalacaktır. Formun sonuçları yüksek lisan tezinde kullanılacaktır. Bu nedenle soruları atlamadan samimiyetli yanıtlamanız rica olunur. Katılımınız için teşekkürler.

Halil İbrahim ERTUĞ

1-Yaşınız: Bölümünüz:.....

2-Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

3-Sınıfınız: 1. () 2. () 3. () 4. ()

4-Size göre ailenizin ekonomik durumu: Düşük () Orta () Yüksek ()

5-Anne Babanızın öğrenim durumu (En son bitirdikleri öğrenim kurumuna göre işaretleyiniz)

	<u>Anne</u>	<u>Baba</u>
Okur - yazar değil	()	()
Okur - yazar	()	()
İlkokul mezunu	()	()
Ortaokul mezunu	()	()
Lise mezunu	()	()
Üniversite-Yüksekokul mezunu	()	()
Yüksek Lisans-Doktora mezunu	()	()

EK 2: Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği

Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği

Açıklama: Bu ölçek, yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçek sonuçları, bu konudaki tutumları belirlemek için kullanılacaktır. Bu ölçekte 61 adet ifade bulunmaktadır. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, buna ne derece katıldığınızı ya da katılmadığınızı liste üzerinde ayrılan yere işaretleyiniz. İşaretsiz madde bırakmayınız. Katılarınız için teşekkür ederim.

Halil İbrahim ERTUĞ.

İFADELER	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Başarısız olduğumda benimle alay ederler.	()	()	()	()	()
3.Genellikle yanlışlarım yüzüme vurulur.	()	()	()	()	()
5.Başkalarının yanında bana bağırlır.	()	()	()	()	()
6.Bana hep sen karışma derler.	()	()	()	()	()
9. Yapabileceğimin üzerinde bir başarı bekleniyor.	()	()	()	()	()
10.Konuşurken sürekli sözüm kesilir.	()	()	()	()	()
13.İnsanlar beni dış görünümümle ilgili hep yargılar.	()	()	()	()	()
14.Yanlış bir şey yaptığımda ya da söylediğimde bana gülerler.	()	()	()	()	()
16.Yaptığım her davranış birileri tarafından eleştirilir.	()	()	()	()	()
17.Bana çoğu kimse değer vermez.	()	()	()	()	()
48.Genellikle yeteneklerimin üzerinde beklentilerle karşılaşıyorum.	()	()	()	()	()
49. Yakınlarım davranışlarım çok müdahale ederler.	()	()	()	()	()
50. Konuşma şeklimden (şive, telaffuz vb.) dolayı benimle alay edilir.	()	()	()	()	()
52. Yakınlarım bana genellikle beni sevdiklerini belli etmezler.	()	()	()	()	()
53. Yakınlarım yapabileceğim şeyler için bile yapamayacağımı düşünürler.	()	()	()	()	()
55. Yakınlarım bana çok rahat bir şekilde bağırlılar.	()	()	()	()	()
56. Yakınlarım beni yapmalarını istedikleri şeyleri yapmam için tehdit ederler.	()	()	()	()	()
57. Arkadaşlarım bazen ben yokmuşum gibi davranırlar.	()	()	()	()	()

Ruminasyon Ölçeği Kısa Formu (RS)

Ruminasyon Ölçeği

İnsanlar kötü bir deneyim yaşadıklarında bir sürü farklı şey yapar ya da düşünürler. Lütfen aşağıdaki cümleleri okuyup, son iki hafta içinde, belirtilenleri ne kadar sıklıkta yaptığınızı işaretleyin. Lütfen, ne yapmanız gerektiğini değil, gerçekte ne yaptığınızı belirtin.

- 1-Hiçbir Zaman
- 2-Bazen
- 3-Çoğunlukla
- 4-Her Zaman

1. ___ “Bunu hak etmek için ne yaptım” diye ne sıklıkla düşünüyorsun?
2. ___
3. ___
4. ___
5. ___
6. ___ Son zamanlarda yaşadığın olaylar hakkında “Keşke daha iyi sonuçlansaydı” ne sıklıkla düşünüyorsun?
7. ___ “
8. ___ “
9. ___
10. ___ Ne sıklıkla tek başına bir yere gidip duygularını anlamaya çalışıyorsun

EK: 4
Etik Kurul Kararı

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
23.05.2017	5	2017/ 100

KARAR NO: 2017 - 100
Üniversitemiz Eğitim Fakültesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Yaşar BARUT'un danışmanlığında Halil İbrahim ERTUĞ tarafından yapılacak olan "Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon" konulu yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışması okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Yaşar BARUT'un danışmanlığında Halil İbrahim ERTUĞ tarafından yapılacak olan "Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon" konulu yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasının kabulüne oybirliği ile karar verildi.

ASLI GİBİDİR.